

Γνωστός Φλαγκιέρ

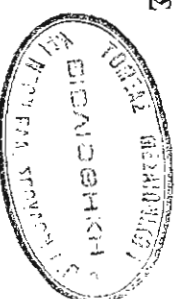
Η ΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ
ΑΙΩΛΙΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ

Χρονολογία, Προλεγόμενα, Βιβλιογραφία
Μετάφραση, Σημειώσεις
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΟΥΣΑΛΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Ευπνησε απότομα ἀπ' τὸν κρότο μιᾶς ὁμοβροντίας· καί, παρά τῆς ἰκεσίας τῆς Ροζανέτ, θέλησε ὀρωδῆσθαι νά πᾶει νά δεῖ τί γινώταν.

Κατηφόρισε πρὸς τὰ Ἰηλύσια Πεδία ἀπ' ὅπου εἶχαν συχτεῖ οἱ τουφεκιές. Στῆ γωνιά τῆς ὁδοῦ Σαιντ-Ὀνορέ τὸν σταμάτησαν ἄντρες μετ' ἀπλοῦς φωνάζοντες:

«Ὅχι! Ὅχι ἀπὸ δῶ! Στὸ Παλαί-Πουαριάλ!»

Τοὺς ἀκολούθησε. Τὰ σιδερένια κάρκελα τῆς Κολήστρε τῆς Θεοτόκου ἦσαν βγαλμένα. Πιὸ πέρα ὁ Φρεντερίκ πρόσσεξε τρία πλακάκια στῆ μέση τοῦ δρόμου, ἀρχὴ ὀδοφράγματα σίφουρα, ὕστερα στασιμένα μπουκάλια καὶ δεμάτια ἀπὸ σῆμα γὰ νά ἐπιτοδίσουν τὸ ἱππικὸ· ὅταν ἔξαφνα, ἀπὸ κάποιο δρομάκι, χίμηξε ἕνας ψηλὸς γλωμὸς νέος, μετὰ μαῦρα μαλλιά του κυματιστὰ πάνω στοὺς ὤμους του, τυλιγμένους μέσα σ' ἕνα εἶδος κολλήτου στρατιωτικοῦ τουφεκι, κι ἔτρεχε στὴς μύτες τῶν σανταλιῶν του μετ' ὕψος ὑπνοβάτη, σβέλτος σὰν τίγρη. Πότε πότε ἀκουγες μιὰ ἐκτυροκοδότηση.

Τὸ προηγούμενο βράδυ, ἡ θέα τοῦ φορητοῦ ἀματιοῦ μετὰ τὰ κέντρα πτώματα, περιμαζέμενα ἀνάμεσα στοὺς οροτωμένους τῆς ἡεωφόρου τῶν Καπουτσίνων, εἶχε ἀλλάξει τὴς διαθέσεις τοῦ λαοῦ· καί, ἐνῶ στὸν Κεραμεικὸ οἱ ὑπασπιστὲς διαδέχονταν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ἐνῶ ὁ κ. Μολέ, ἀπασχολημένος μετὰ τὸ σχηματισμὸ μιᾶς νέας κυβέρνησης, δὲν ξαναφαινόταν, ἐνῶ ὁ κ. Τιερ προσαθοῦσε νά σχηματίσει ἄλλη κυβέρνηση καὶ ὁ Βασιλὸς μηχανοραφοῦσε, δίσταζε κι εἶδνε στὸ Μπυζῶ τῆ στρατιωτικῆ ἐξουσία γὰ νά μὴν τὸν ἀφήσει τελικὰ νά τῆ χρησιμοποιήσει, ἡ ἐξέγερση, σὰν κατευθυνόμενη ἀπὸ ἕνα καὶ μόνον χέρι, ὀργανωνόταν ἐκπληκτικὰ.

Στις γωνιές τῶν δρόμων, ἄντρες μὲ παρόφρη εὐπράδεια μιλοῦσαν στὰ πλῆθη ἄλλοι χτυποῦσαν μὲ ὄλη τους τὴ δύναμη τὰ δέντρα τῶν ἐκαλήσιων· χυνοῦσαν μοῦλβι, τυλίγουνταν φυσίλλια· τὰ δέντρα τῶν λεωφόρων, τὰ δημόσια οὐρητήρια, τὰ παρακνήματα, τὰ σιδερένια κάρικα, τὰ φανάρια τοῦ γκαζιῦ, ὅλα εἶχαν ξεριζωθεῖ, ἀναποδόγηρισται· τὸ Παρίσι ἦταν τὸ πρῶι γελᾶτο μὲ ὀδοφάγματα. Ἡ ἀντίσταση δὲν κράτησε πολὺ· παντοῦ ἔμπαινε στὴ μέση ἡ ἔθνοφουρά· — ἔτσι τοῦ στίς ὄκτω ὁ λάος, θέλοντας καὶ μὴ, ἐξουσίαζε πέντε στραῶνες, σχεδὸν ὅλας τὶς δημοφίλιες, τὰ πιδ σημαντικὰ στρατηγικὰ σημεῖα. Ἄπὸ μονάχη τῆς, ὄχιως σκούντημα, ἡ μοναχία σφριαζόταν γοργὰ σὲ ἐρείτια· καὶ γινόταν τῶρα ἐπίθεση ἐναντία στὸ φυλάκιο τοῦ Σαρῶ-Ντῶ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση πηνήγτρα φυλακισμένων ποῦ δὲ βρισκονταν ἐκεῖ.

Ὁ Φρεντερίκ σταμάτησε ἀναγκαστικὰ στὴν εἴσοδο τῆς πλατείας. Τὴ γέμιζαν ἔνοπλες ὀμάδες. Λόχοι πεζικοῦ ἔπιαιναν τὶς ὁδοὺς Σαιν-Τομαῦ καὶ Φρομαντῶ. Ἐνα τεράστιο ὀδοφράγμα ἐλάεινε τὴν ὁδὸ Βαλουά. Ὁ καπνὸς ποῦ ἀάλευε στὴν κορφή του μισοδιαλαθῆκε, πάνω του ἔτρεχαν ἄντρες χειρονομώντας ζῶηρά, ἐξαφανιστικῶν ὕστερα ξανάρχισε τὸ τουφεκίδι. Τὸ φυλάκιο ἀπαντοῦσε στοὺς πυροβολισμοὺς, στὸ ἔσωτερικὸ του δὲ φανόταν κανεὶς· τὰ παρᾶθρα του, προστατευμένα μὲ θρύνα παντζούρια, ἦταν ὄλο τρύπες γιὰ πολέμοιτες· καὶ τὸ μνημεῖο μὲ τὰ δυὸ του πατώματα, μὲ τὶς δυὸ του πέφυρες, μὲ τὴν κρήνη ἀπὸ κάτω καὶ μὲ τὴν πορτίτσα του στὴ μέση, ἄρχιζε νὰ πιτσιλιέται μὲ ἄστροπος λακέδες, χτυπημένο ἀπ' τὶς σφαίρες. Τὰ τρία οαλοπότρια του ἔπιεναν ἀδειανά.

Διπλά στὸ Φρεντερίκ, ἕνας ἄντρας μ' ἐλλήγνικό φέσι καὶ μὲ φισεκλίκια πάνω ἀπ' τὸ πλεχτὸ του σακάκι τσακωνόταν μὲ μιὰ γυναίκα ποῦ φοροῦσε στὸ κεφάλι τῆς μπόλια. Ἐκείνη τοῦ ἔλαγε:

«Μὰ ἔνα ἔπτεῖλουσι! Ἐλα λουπόν!»

«Παράτα με ἦσυγοι ἀπαντοῦσε ὁ σὺλύγοι. Μπορεῖς θαυμάσια νὰ κρατήσεις τὸ θυρωρεῖο μονάχη σου. Πολίτη, σῆς, γωτάω, εἶναι σωστό; Ἐγὼ ἔκανα τὸ καθῆκον μου παντοῦ, στὰ 1830, στὰ 32, στὰ 34, στὰ 39! Σήμερα πολέμοιτσι Πρέπει νὰ πολέμοιτσι — Φύγε ἀπὸ δῶ!»

Καὶ ἡ θυρωρεῖνα τελικά ὑπάκουσε στίς φωνές του καὶ στίς συμβουλές κάποιου ἔθνοφουροῦ διπλά τους, ἕνός σαραντάρη ποῦ τὸ ἀγαθὸ πρόσωπό του στολιζόταν μ' ἕνα περιδέσιο ξανθιάς γενειάδας. Ὁ ἔθνοφουρὸς γέμιζε τὸ τουφεκί του καὶ πυροβολοῦσε, κουβεντιάζοντας ταυτόχρονα μὲ τὸ Φρεντερίκ, ἀτάραχο στὴ μέση τῆς συμπλοκῆς ὄσο κι ἕνας κηπουρὸς στὴ μέση τοῦ κήπου του. Κάποιο νεαρὸ παιδί μὲ ποδιὰ ἀπὸ καναβάτσο τὸν καλόπαινε

γιὰ νὰ τοῦ πᾶρει καθυῶλια, ὄστε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ τουφεκί του, μιὰ ἄμορφη κνηγερτικὴ χαραμπίνα ποῦ τοῦ εἶχε δώσει «ἕνας κύριος»!

«Πᾶρε ἀπ' τὴν πλατῆ μου, εἶπε ὁ δατός, καὶ κρύβου! Θὰ σκοτωθεῖς!»

Τὰ τύμπανα χτυποῦσαν ἔφοδο. Ἵψωνονταν διαπεραστικῆς φωνῆς, ζῆταχανανιές θουάμβου. Μιὰ ἀδιάκοπη μετακίνηση ἔκαινε τὸ πλῆθος ν' ἀναδειχεται. Ὁ Φρεντερίκ, σπριμωγμένος ἀνάμεσα σὲ δυὸ πυκνὲς μάζες, δὲ ἀάλευε, μαγεμένος ἐξᾶλλου καὶ διασκεδάζοντας φοβερὰ. Οἱ πηγήγυμένοι ποῦ ἔπεφταν, οἱ νεκροὶ ποῦ κείτονταν καρταγῆς δὲ φάνταζαν πραγματικοὶ πηγήγυμένοι, πραγματικοὶ νεκροὶ. Τοῦ φανόταν σάν νὰ βρισκόταν στὸ θέατρο.)

Στὴ μέση τῆς ἀθροισθιάσασας, πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια, πρόβαλε ἕνας γέρος μὲ μαῦρο φάκο, καβάλα σὲ ἄστρο δῆλογο μὲ βελουδινὴ σέλα. Στὸ ἕνα του χέρι κρατοῦσε ἕν. πρᾶσινο κλαδί, στὸ ἄλλο του χέρι χαρτί, καὶ τὰ κουνούσε καὶ τὰ δυὸ πεισματικὰ. Τέλος; μὴν ἔχοντας πιά ἑλιπίδα ν' ἀκούσται ἀπ' τὸ πλῆθος, ἀποσύρθηκε!

Ὁ στρατός εἶχε ἐξαφανισται καὶ οἱ ἀτυφύλακες ἔπιεναν μόνου νὰ ὑπερασπιζόνται τὸ φυλάκιο. Ἐνα κῆμα ἀτρόμητοι ἄντρες ὄρησαν στὰ οακιά τῆς εἰσοδῶν σφριαζοτηκαν καρταγῆς, ἦρθαν ἄλλοι· καὶ ἡ πόρτα ἀντηχοῦσε, κλονισμένη ἀπὸ χτυπήματα μὲ σιδερένιους λοστούς· οἱ ἀτυφύλακες δὲν ὑτοχωροῦσαν. Μὰ ἕνα ἀμάξι φορτωμένο μὲ χόρτο, ποῦ καιγόταν σάν γιγάντιος πυρός, σπρώχτηκε μπρός στον τοῦχο. Πρήγορα ἦρθαν δευᾶτια, ἄγγο, ἕνα βυτίο μὲ οἰνόπνευμα. Ἡ φωτιά οακφάλωσε στίς πέτρες· τὸ κῆριό ἄρχισε νὰ κεντρίει ἀπὸ παντοῦ σάν θειωρυχέτο· καὶ πλατιές φλόγες στὴν κορφή, ἀνάμεσα ἀπ' τὰ κάρικα τῆς ταράτσας, ἔβγαιναν μὲ στεινρὸ κρότο. Τὸ πρῶτο πᾶτωμα τοῦ Παλαῦ-Ρουαγιά εἶχε γεμίσει ἔθνοφουρούς. Ἄπ' ὄλα τὰ παρᾶθρα τῆς πλατείας ἔπεφταν τουφεκιές· οἱ σφαίρες σφουρίζαν· τὸ νερό τῆς σπασμένης κρήνης ἔβγαλε μὲ τὸ αἶμα, σχημάτιζε ἄμυνολες καρταγῆς· γλυτοποῦσε μέσα στὴ λάσπη πάνω σὲ ροῦχα, σὲ στρατιωτικὰ πηλῆκια, σὲ ὄπλα· ὁ Φρεντερίκ ἔνωσε κάτω ἀπ' τὸ πόδι του κᾶρι μαλακὸ ἦταν τὸ χέρι ἕνός λογία μὲ γροῖλα χλαῖνη, πεπιμένο μὲ τὸ πρόσωπο μὲς στὸ ρυάκι. Ἐφταναν συνεχῶς καινούργια πλῆθη λαοῦ, παρακινώντας τοὺς πολέμοιτες ἐναντία στὸ φυλάκιο. Τὸ τουφεκίδι πῆναινε. Τὰ οἰνοπνευᾶ ἦταν ἀνοιγτὰ· ἔπιαινε πότε πότε κανεὶς νὰ κεντρίει μιὰ πῆτρα, νὰ πει εἶνα ποτήρι μπίρα, ὕστερα ἔαναγύριζε στὴ μιάχη. Ἐνα χαμένο οακλί οἰβράζε. Προκαλοῦσε γέλια.

Ὁ Φρεντερίκ κλονίστηκε ἀπ' τὸ τράνταγμα ἕνός ἄντρα ποῦ, μὲ

μιὰ σφαίρα στὰ νεφρά, ἔπρεπε πάνω στὸν ὄμο του ψυχοφραγώντας. Ἡ τρυφεριά του τῆ, προσορισμένη ἴσως γι' αὐτόν, τὸν ἔκανε ἐξάλλοι καὶ ὀρμούσε κιάλας μπροστὰ, ὅταν ἕνας ἔθνοφρουρός τὸν σταμάτησε.

«Εἶναι ἀνώφελοι Ὁ Βασιλιάς ἔφυγε πρὶν ἀπὸ λίγο. Ἄν δὲ μὲ πιστεύετε, πηγαίνετε νὰ δεῖτε!»

Αὐτὴ ἡ διαβεβαίωση τὸν ἠρέμισε. Ἡ πλάτεια τοῦ Καρπούζιλα φανόταν ἥσυχη. Τὸ μέγαρο τῆς Νάντης ὑψωνόταν πάντοτε μοναχικό καὶ τὰ σπιτία ἀπὸ πίσω, ὁ θόλος τοῦ Λουβρου ἀπέναντι, ἡ μακριὰ ξύλινη γαλαρία δεξιά καὶ τὸ ἀόριστο οἰκόπεδο ποὺ σχημάτιζε κυματισμούς ἴσως τὰ παρατήγματα τῶν πραγματευτῶν, ἦταν σὰν πνιγμένα μέσα στὸ γκρίζο τοῦ ἀέρα, ὅπου μακρινὴς βοῆς ἐμμοαζάν νὰ συγχέονται μὲ τὴν ὑμέλην. — Ἐνῶ στὴν ἀλλή ἀκρῆ τῆς πλάτειας μιὰ σκληρὴ δέσμη ἡλιαχτιδῶν, πέφτοντας ἀνάμεσα ἀπ' τὰ σύννεφα πάνω στὴν πρόσοψη τοῦ Κεραμεικοῦ, ἔδειχνε ὅλα τοῦ τὰ παράθυρα κατὰλευκα. Κοντὰ στὴν Ἀψίδα τοῦ Θριάμβου βρισκόταν ἕνα ἄλογο νεκρὸ, σωματισμένο. Πίσω ἀπ' τὰ κάγκελα κουβέντιαζαν παρῆες ἀπὸ πέντε ἐξὶ ἀτομα. Οἱ πόρτες τοῦ πύργου ἦταν ἀνοιχτές· οἱ ὑπηρέτες στὸ κατώφλι σὲ ἀφήγαν νὰ περάσῃς.

Κάτω, μέσα σὲ μιὰ μικρὴ αἴθουσα, ὑπῆρχαν σεβρισμένα μιτὰ μὲ καπέ καὶ γάλα. Μερικοὶ περίεργοι στρώθηκαν στὸ τραπέζι γιὰ χωρατό· οἱ ἄλλοι ἔμειναν ὀρθιοὶ, ἀνάμεσα τους κι ἕνας ἀμαξιάς. Ὁ ἀμαξιάς πῆρε μὲ τὰ δυὸ του χέλια μιὰ γυάλα γεμάτη ζάχαρη, ἔριξε ἕνα ἀνήσυχο βλέμμα δεξιά ἀριστερά, ὕστερα βάλθηκε νὰ τρώει λαίμαργα χώνοντας τὴ μύτη του στὸ λαϊμὸ τῆς γυάλας. Κάτω ἀπ' τὴ μεγάλη σκάλα κάπνους ἔγραψε τὸ ὄνομά του σ' ἕνα κατάρστιχο. Ὁ Φρεντερίκ τὸν ἀναγνώρισε ἀπὸ πίσω.

«Μπα, ὁ Ὑσονέ!»

«Καὶ βέβαια, ἀπάντησε ὁ μιτοῒ. Εἰσερχομαι στὴν Αὐλή. Ὁρατα πλάκα, ἔ;»

«Δὲν ἀνεβαίνουμε πάνω;»

Κι ἔφτασαν στὴν αἴθουσα τῶν Στραταρχῶν. Ὅλα τὰ πορτρέτα τῶν διασημῶν αὐτῶν ἀντρῶν ἦταν ἄθικτα, ἕκτος ἀπ' τὸ πορτρέτο τοῦ Μπυζῶ, τρυπημένο στὴν κοιλιά. Οἱ στρατάρχες εἰκομύλλονταν στρηγιμένοι στὸ ἔιφος τους, μ' ἕναν κιάλιβαντα κανονοῦ ἀπὸ πίσω, σὲ στάσεις φοβερῆς, ἐντελῶς ἀνάμυστες μὲ τὴν περίσταση.

Ἐνα μεγάλο ρολοὶ ἔδειχνε μιὰ αἰκοσι.

Ἐξάφνω ἀντήχησε ἡ Μασσαλιούτα. Ὁ Ὑσονέ καὶ ὁ Φρεντερίκ ἔσπυαν πάνω ἀπ' τὴν κουραστὴ τῆς σκάλας. Ἦταν ὁ λαός. Ὁρῆσε ν' ἀνέβει σαλεύοντας, μὲ κύματα ἡλιγριώδη, μὲ γυμνὰ κεφάλια, χράνη, κόκκινους σκουφοὺς, ξιφοδόχες καὶ ὄμοιους, τόσο

ἀκάθικτα ὥστε πολλοὶ χάνονταν μέσα σ' αὐτὴ τὴν κινούμενη μάζα τοῦ ὄμο καὶ πλῆμμύριζε τὴ σκάλα, σὰν ποτάμι στρωμένο ἀπὸ ἱσημερινὴ παλίρροια, μ' ἕνα μακρόχρο μοιρηχτό, κάτω ἀπὸ μιὰν ἀκαταμάχητη ὄθηση. Ὅταν βρέθηκε πάνω, ἡ μάζα σκόρπισε, τὸ τραγούδι σταμάτησε.

Τώρα ἀκουγες μόνο τὸ ποδοβολητό ἀπ' ὅλα τὰ παπούτσια καὶ τὸ βουητό ἀπ' τὶς φωνές. Τὸ ἀκίνδυνο πλῆθος περιοριζόταν νὰ κοιτάξει. Μὰ πότε πότε ἕνας ἀγκώνας παραστρωμένος ἔσπαζε κάπνο τζάμι ἢ ἕνα βάζο, ἕνα ἀγαθματάκι ἔπεφτε ἀπὸ μιὰ κονσόλα καταρτῆς. Οἱ ξύλινες ἐπεμβύσεις γάγγαν ἀπ' τὸ συνωστισμό. Ὅλα τὰ πρόσωπα ἦταν κόκκινα, ὁ ἰδρώτας κυλοῦσε σὲ χοντρές στάλες· ὁ Ὑσονέ παρατήρησε:

«Οἱ ἦρως μολίζουν ἀσχηματῆ!»

«Ἄ, εἴσαστε ἐξοργιστικὸς», ἔκανε ὁ Φρεντερίκ.

Καὶ στρωγμένοι ἀβελιά τους μιτῆκαν σὲ μιὰν αἴθουσα μὲ κόκκινο βελούδινο θόλο στὸ ταβάν. Ἀπὸ κάτω, στὸ βασιλικὸ θρόνο, ἦταν καθισμένος ἕνας προλετάρκος μὲ μαύρη γενεάδα, μὲ τὸ πονυκάμισο μισάνοιχτο, μὲ ὕφος ἰαρό καὶ ἀνόητο σὰν τῆς μαϊμούς. Ἄλλοι σκαρφαλωσαν στὴν ἐξέδρα γιὰ νὰ καθίσουν στὴ θέσι τῆς.

«Τὶ μῦθος εἶπε ὁ Ὑσονέ. Ἰδοὺ ὁ λαός κυριάρχη!»

Ὁ θρόνος σηκώθηκε στὰ χέρια καὶ διέσχισε ὅλη τὴν αἴθουσα μὲ κλυδωνισμούς.

«Διδόλε, πῶς σκαμπανεβάζει! Τὸ σκάφος τοῦ Κράτους παραδέρνει σὲ φουρτουνασμένη θάλασσα! Ἄς χορεύει, ἄς χορεύει!» Ὁ θρόνος εἶχε φτάσει κοντὰ στὸ παράθυρο καί, μέσα σὲ σφρηγίματα, ἔκαφενδονίστηκε ἔξω.

«Καημένε φιλαράκοι!» εἶπε ὁ Ὑσονέ, βλέποντάς τον νὰ πέφτει μὲς στὸν κῆπο, ἀπ' ὅπου ἀρπάχτηκε ἀμέσως γιὰ νὰ μεταφερθεῖ στὴ συνέγεια ὡς τὴ Βαστιλῆν καὶ νὰ καεῖ.

Τότε ἔστρεψε μιὰ τρελὴ γαρά, σὰν νὰ εἶχε ἀνατελεῖ, στὴ θέσι τοῦ θρόνου, ἕνα μέλλον ἀπεριόριστης εὐτυχίας καὶ ὁ λαός, ὄχι τόσο ἀπὸ ἐκδοκση μὰ γιὰ νὰ δειλεῖ τὴ δύναμὴ του, ἔσπασε, κοιμιάτικα τους καθρέφτες καὶ τὶς κουρτίνες, τὰ ποδήφοτα, τὶς λυχνίες, τὰ τραπέζια, τὰ καθίσματα, τὰ ταμπουρέ, ὅλα τὰ ἔπιπλα, ὡς καὶ λευκώματα μὲ σχέδια, ὡς καὶ πανέρια ἀπὸ ταπισερλί. Νεκρτῆς ἦταν, γιὰτὶ νὰ μὴ γλεντήσῃ; Ὁ ὄχλος φόρεσε κοροιδευτικά ντυτέλια καὶ κασιμίρια. Χρυσὰ κόρσια τυλίχθηκαν γύρω σὲ μανίκια μπλουζῶν, καπέλα μὲ φτερά στρουθοκαμήλων στῶσαν κεφάλια σιδεράδων, ταινίες τῆς Λεγεώνας τῆς Τιμῆς ἔγιναν ζῶνες γιὰ πόρνες. Ὁ καθένας ἔκαμνε τὸ κέφι του· ἄλλος χόρευε, ἄλλος ἔπιπε. Μὲς στὸ δωμάτιο τῆς βασιλίσσας μιὰ γυναικία γυάδιζε τὶς γλώσσες τῶν μαλλιών τῆς μὲ ποιμάδα· πίσω ἀπὸ ἕνα παραβάν διὸ

επαιτιέχνης, έπαιλαν χασριά· ό 'Γουové έδειξε στó Φρεντερικ κάποιον που κάπνιζε τήν κοντή του πίπα με τούς άγκώνες στηριγμένους σ' ένα μπαλόνι· και τό νεύλιό του δυνάμιανε διάκοπα, με πρότος άπό στασιμένες πορσελάνες κι άπό κομμάρια κρύσταλλου που ήχοσαν άνατηδώνιας σάν τά γυάλινα πλήκτρα τής άρμόνικας.

"Γότερα ή λύσσα πήρε σοβαρή όψη. Μιά πρόστυχη περιέργεια έκανε νά ψαχτούν όλα τά δωμάτια, όλες οι άρμόικες γωνιές, ν' άνοιχτούν όλα τά συστάρια. Κατάδικοι τών κατέργων έχλωσαν τά χέρια τους μέσ στα χρεβάτια τών περιγυριστών, και κυλόντουσαν πάνω τους γιά νά παρηγορηθούν που δέ μπορούσαν νά τίς βιάσουν. "Άλλοι, με πρόσωπα πιó θλιβερά, πλαινόντουσαν σιωπηλοί ψάχνοντας κάτι νά κλέψουν· μα τό πλήθος ήταν τεράστιο. "Απ' τά άνοιγματα τών θυρών δέν έβλεπες μέσ στη συνέχεια τών δωματιών παρά τή σκοτεινή μάζα του λαού, άνάμεσα στις έπυχυρωσείς, κάτω άπό ένα σύννεφο σκόνης. "Όλα τά στήθια άγκοιμαχούσαν ή ζέστη γινόταν όλο και πιό άποτυκτική· οι δυó φίλοι βγήκαν άπό φόβο μήν πάθουν άσφυξία.

Μέσ στón προθάλαμο, όρθια πάνω σ' ένα σωρό πολύων, στεκόταν μιá γυναικία του όρόμου παριστάνοντας τό άγαλμα τής 'Ελευθερίας — άσάλευτη, με τά μάτια δάδνουχτα, τρομαχτική. Είχαν κάνει μόλις τρία βήματα παραέξω, όταν ένας ούλαμιός άστυρολάκων με χλαίνες σήμωσε προς τό μέρος τους, και οι άντρες, βγάζοντας τά άστυνομιά τους πηλίκια και φακερώνοντας, κάτωσ φαλακρά, τά χρανια τους, χαιρέτησαν τό λαό με μιá ταπεινή υπόκληση. "Σ' αυτή τήν έκδήλωση σεβασμού, οι κουρελιές ναιητές καμάρωσαν. "Ο 'Γουové και ό Φρεντερικ δοκίμασαν κι αυτοί μιá κάποια εύχαριστηση.

Τούς φλόγιζε μιá όρμη. Ξαναπήγαν στó Παλαί-Ρουαγιαλά. Μπρός στην όδό Φρομαντρώ πτώματα στρατιωτών ήταν στοιβαγμένα πάνω σέ άγυρο. Πέρασαν άπό δίπλα δάδιάφοροι, περιήρνωι κιάλιας που ένιωθαν νά δείχνουν ψυχραιμία.

Τό παλάτι πλημμύριζε άπό κόσμο. Μέσα στην έσωτερική αυλή έκαίγαν έφτά πυρές. "Απ' τά παραθύρα έκαφενδουλίζονταν πιάνια, κομποδία και ρολόγια του τόχου. Πυροσβεστικές άντλίες έφτυναν νερό ίσαμει τίς στέγες. "Άλλητες προσπαθούσαν νά κόψουν με τά σπαθιά τους τούς σωλήνες. "Ο Φρεντερικ πίεσε ένα μαθητή τής Σχολής Ευσελτίδων νά έπέμβει. "Εκείνος δέν καρτάλαβε λέξη, έδάλλου φαινόταν ήλιθιος. "Ολόγυρο, μέσα στις δυó στοές, ό όγλος, έχοντας άνοιξει τίς κάβες, τό είχε πλείει σ' ένα φοβερό μεθιοι. Τό χρασί κυλούσε σέ ρυάκια, μούσκεισε τά πόδια, οι άλλητες έπιναν μέσα σέ πάτους μπουκαλιών και φώναζαν τρυκιλίζοντας.

"Πιάμε νά φύγουμε άπό δω, είπε ό 'Γουové, αυτός ό λαός με άηλιάζει".

Καταμήςκος τής στοάς τής 'Ορλεάνης, πάνω σέ στρώματα, καταρής, κείνονταν πληγωμένοι έχοντας γιά σκεπάσματα πορφύρες κουρτίνες και μικροαστές τής γειτονιάς τούς κουβαλούσαν ζωμούς, άσπορούχα.

"Όπως και νά χει τό πράγμα, είπε ό Φρεντερικ, έγώ βρισκόμα υπέροχο τό λαό".

"Ο μεγάλος προθάλαμος ήταν γεμάτος άπό ένα πλήθος μανιασμένων άνθρώπων· μερικοί ήθελαν ν' άνέβουν στα πάνω πατώματα γιά νά ν' άποτειλώσουν τήν καταστροφή τών πάντων έθνοφυροποι στα σκαλιά προσπαθούσαν νά τους συγκρατήσουν. "Ο πιό άτρόμητος ήταν ένας άκροβολιστής με τό κεφάλι έξοκρο, με τά μαλλιά όρθια, με τά λουριά τής έξόκρουσης του κουρελιασμένα. Τό πουκάμισό του σχημάτιζε ένα στρογγυλό έξόγκωμα άνάμεσα στó παντελόνι και στó χιτώνιό του, κι άντιστεκόταν στη μέση τών άλλων με λύσσα. "Ο 'Γουové, που είχε δυνατή όραση, άναγνώρισε άπό μακριά τον 'Αρνού.

"Γότερα οι δυό νέοι πήγαν στón κήπο του Κεραμεικού γιά ν' άνασάνουν πιό άνετα. Κάθισαν σ' ένα παγκάκι· κι έμειναν γιά λίγα λεπτά με κλειστά τά βλέφαρα, τόσο ζαλισμένοι που δέν είχαν τή δύναμη ν' άνοιξουν τό στόμα. Γύρω τους οι περαστικοί έσημιγαν γιά νά κουβενητάσουν. "Η δούκισσα τής 'Ορλεάνης είχε άνακρηχθεί άντιβασάλισσα· όλα είχαν τελειώσει· και δοκίμαζες έκείνο τό είδος τής άνακουφισής που άκολουθεί τίς γρήγορες έκβάσεις, όταν σέ κάθε σσφιτα του πύργου πρόβαλαν ύπηρέτες που έσχιζαν τίς λιβρές τους. Τίς έβγαλαν μέσ στón κήπο, δείγμα άπάφησης. "Ο λαός τούς σφύριζε. "Αποσύρθηκαν.

Τήν προσοχή του Φρεντερικ και του 'Γουové πρόβηζε ένα ψηλό παλληκάρι που βάδιζε ζωηρά άνάμεσα στα δέντρα, με τό τσουφκι του στón άίμο. Μιά φυσιογνωστική του έσφιγγε στη μέση τό κόκαλο χιτώνιό του, ένα μαντίλι ήταν τυλιγμένο στó μέτωπό του, κάτω άπ' τό κασέτο. "Έστριψε τό κεφάλι του. "Ήταν ό Ντυσαρνιέ· και πέφτοντας στην άρχαλιά τους:

"Α, τί εύτυχία, καλοί μου φίλοι!" χωρίς νά μπορέσει νά πει τίποτε άλλο, τόσο ήταν λαχνασιασμένος άπό γασά κι άπό κόυραση. Βρισκόταν στó πόδι έδω και σαπαντακτώ ώρες. Είχε δουλέψει στα όδοφράγματα του Καρτιέ Λατέν, είχε πολεμήσει στην όδό Ραμπυρώ, είχε σώσει τρείς θραγόνους, είχε μπει στón Κεραμεικό με τή φάλαγγα του Ντυνουαγιέ, κατόπι είχε πάει στη Βουλή, μετά στó Δημαρχείο.

"Άπό κεί έρχομαί! "Όλα πάνε καλά! "Ο λαός θριαμβεύει! Οι

ἐργάτες και οι άστοι άρχαλιάζονται! Άχ, άν έξπατε τί έχω δεί! Τι καιοί άνθρωποι! Είναι ύπεροχοι!»

Και χωρίς να προσέξει πως αυτόι δεν είχαν ύπνα:

«Ήμουσ σίγουρος πως θα σάς έφρουρα εδώ! Για μιιά στιγμη τά πράγματα στάθηκαν δύσκολα, άς είναι!»

Μιά σταγόνα αίμα κυλούσε στο μάγουλό του και, στίς έρωτήσεις των δυό άλλων:

«Ά, τίποτει! Γάρασιμο από ξυπολόγη!»

«Πρέπει ώστόσο να κοιταχθείτε».

«Δέ βαριέσαι! Είναι γερό! Τι περάζει αυτό; Προκηρύχθηκε ή Δημοκρατία! Τώρα θα είμαστε εύτυχησμένοι! Κάτι δημοσιογρόφοι που κουβεντάζαν πριν από λίγο μπροστά μου έλεγαν πως ή Πολωνία και ή Γαλλία θα έλευθερωθούν! Όχι, πιά βασιλιάδες, καταλαμβάνεται! Όλη ή γή ελεύθερη! Όλη ή γή ελευθερη!»

Και, άγκαλιάζοντας τον όριζοντα μ' ένα και μόνο βλέμμα, έβλεπε με τά χέρια άνοχητά, σε στάση θριαμβική. Πάνω στήν ταράτσα, στήν άρροτομαιά, έρχεσαν άντρες σε μιιά μαχηιά γαμή.

«Ά, να πάρε ή όργη, έχασαι! Τα φρούρια κατέχονται άκόμη».

Πρέπει να πάω! Άντιο!»

Έβλεπε και τους φώναζε κραδαινοντας τό τουφέκι του:

«Ζήτω ή Δημοκρατία!»

Άρ' τίς καρνοδόχες του πύργου έβγαυαν τεράστιοι στρόβιλοι μαύρου καπνού και στίβες. Τά σήμαντρα που χτυπούσαν μακριά ήταν σάν τρομαγμένα βελόσιματα. Άπό δεξιά κι άρστερα, παντού, έφευγαν τουφεκιές. Ό Φρεντερίκ, κι άς μή στάθηκε πολεμιστής, ένιωσε τό γαλατικό του αίμα να βράζει. Ήταν μαγνητισμένος από τον ένθουσιασμό των μαζών. Ρουφούσε με ήδονή τον παραγμένο δέμα, γεμάτο από τίς άναθυμιάσεις της πυριτίδας· κι ώστόσο ριγούσε από τήν πλημμύρα μιιάς άπεραντης άγάπης, μιιάς τεράστιας και παγκόσμιας στροφής, σάν να είχε χτυπήσει στο στήθος του ή καρδιά άδάκερης τής άνθρωπότητας.

Ό Ύσωνέ ειπε μ' ένα χασιουρητό:

«Θά ήταν καιρός ίσως να πείε να φωτίσουμε τά κλήρη!»

Ό Φρεντερίκ τον άκολούθησε στο γραφείο του του άνταποκριτή, πλατεία Χρηματιστηρίου και βάλθηκε να κάνει για τήν έφημερίδα του Γρουά μιιά περιγραφή των γεγονότων σε λυρικό στυλ, ένα πραγματικό καλάντελλο — που τό ύπέγραψε με τό όνομά του. Ύστερα έφαγαν μαζί σε μιιά τάβερνα. Ό Ύσωνέ ήταν σκεφτικός: οι παραξενιές τής Έπανάστασης ξεπενούσαν τίς δικές του.

Μιά μετά των καφέ, όταν πήγαν στο Δημαρχείο για να μάθουν

νέα, τό παιδιάστικο φυσικό του και πάλι ύπερίσχυσε. Σκαρφάλωνε στο όδογράφιατα σάν άγριοκάταικο και άπαντούσε στους σκοπούς με πατριωτικά χωρατά.

Στή λάμψη των πυρσών άκουσαν να προκηύσσεται ή Προσωρινή Κυβέρνηση. Τέλος, τά μεσάνυχτα, ό Φρεντερίκ, τακτικμένος από τήν κόυραση, γύρισε σπίτι του.

«Λοιπόν, ειπε στον ύπηρέτη του τήν ώρα που τον έέντυπε, είσαι εύχαριστημένος;»

«Ναι, βέβαια, κύριε! Μιά έκείνο που δε μ' άρέσει είναι ό λαός με στρατιωτικό βήμα!»

Ευρώνοντας τήν άλλη μέρα, ό Φρεντερίκ σκέπητηκε τό Ντελαφιέ. Έπρεξε στίτη του. Ό δικηγόρος μόνος είχε φύγει, έχοντας διαπιστεί κομισάριος στήν έπαρχία¹⁰⁸. Τό προηγούμενο βράδυ είχε φτάσει ώς τό Λευρτί-Ρολλέν¹⁰⁹ και, πιέζοντας τον έν όνόματι των Σχολών, του είχε άποσπάσει μιιά θέση, μιιά άποστολή. Κατά τά άλλα, ειπε ό θυρωρός, θα έγραφε τήν ερχόμενη έβδομάδα για να δώσει τή διεύθυνσή του.

Κατότι ό νέος πήγε να δει τή Στρατηρχία. Έκείνη τον δέχθηκε κακώςεφα, του χρατούσε πία που τήν είχε παρατήσει. Τό άχτι τής υποχώρησης ύστερα από έτήμονες συμπλιωτικές του προσπαθείες. Όλα ήταν ήσυχα τώρα, δεν υπήρχε λόγος να φοβέται κανείς: τή γαλούσε κι εκείνη τάχθηκε ύπερ τής Δημοκρατίας, — όπως είχε κάνει κιόλας ό Σεβασιμότατος Άρχιεπίσκοπος Παρισίων κι όπως έμελλαν να κάνουν με θαυμαστή έτοιμότητα ζήλου: τό Δικαστικό Σώμα, τό Συμβούλιο Έπιχειρήσεως, τό Ίνστιτούτο, οι Στρατάρχες τής Γαλλίας, ό Σανγκαρνιέ, ό κ. κ. κ. Φαλαούι, όλοι οι βουναπορτιστές, όλοι οι λεγτιμιστές κι ένας άξιώλογος άρθιμός όρλεανιστών.

Η πτώση τής Μοναρχίας ήταν τόσο γρήγορη που, όταν πέρασε τό πρώτο ξάφνιασμα, οι άστοι ένιωσαν σχεδόν αστασιμμένοι που άκόμη ζούσαν. Η έσπευσμένη έκτέλεση μερικων κλεφτών, που τουφεκίστηκαν χωρίς δικη, φάνηκε κάτι τό πολύ δίκαιο. Για ένα μήνα ειπώθηκε και ξαναειπώθηκε ή φράση του Λαμαρτινού για τήν κόυραση σιμαλα αυτού δεν είχε κάνει παρά τό ήργο του Μεδίου του Άρεως, ενώ ή τριχρωμη¹¹⁰, κλπ. και όλοι τάχθηκαν κάτω από τή σκιά της, κάθε κόμμα βλέποντας από τά τρία χρώματα μόνο τό δικό του — και παίρνοντας όγκο, φυσικά, μόνος θά γινόταν τό ισχυρότερο, να εξαλείψει τά δυό άλλα.

Καθώς οι δουλειές είχαν σταματήσει, ή άνησυχία και ή διάθεση για χάζι, έπρωγαν όλο τον κόσμο έξω από τό σπίτι. Η άμέλεια στίς φορεσιές άδάττανε τή διαφορά ανάμεσα στίς κοινωνικές τάξεις, τό μίσος κρυβόταν, φανερώνονταν οι προσοδικές, τό

πλήθος ήταν γεμάτο γλυνά. Στά πρόσωπα άστραφτε ή περιφρόνεια για την καρέκληση ενός δικαίουματος. Ίπρηγε ένα κέφι καρναβαλιού, μιιά άτιμόσφαιρα στρατιωτικής κατασκευής: τίποτε δε στάθηκε διασκεδαστικότερο άπ' την ύψη του Παρισιού τίς πρώτες μέρες.

Ο Φρεντερίκ έπαιρνε τή Στραταρχία στο μπράτσο του· και περιφρόνταν άκοκπα μέσ στους δρόμους. Έδειν ή διασέδαζε μέ τους φίλους που στάλιζαν όλας τίς μπουτουιές, μέ τίς πολειμικές σημειές που κρέμονταν σ' όλα τά παράθυρα, μέ τίς πολύχρωμες άφισές που ήταν κολλημένες στους τοίχους, και έπιγνε έδω κι εκεί ένα νόμισμα μέσ στο κουτί για τους πηρωμένους, βαλμένο πάνω σέ μιιά καρδέλα, στή μέση του δρόμου. Έστρεφα σταματούσε μπρός σέ γελοιογραφίες που περιόταναν τό Δουί-Φιλίπ ως ζαχαροπλάστη, σαλιτιμπάγκο, ακυλί, βδέλλα. Μά οι άντρες του Κοαιντιέρι¹¹², μέ τά σταθιά τους και τίς ταινίες τους, τή φόβίζαν κάπως. Άλλοτε φευτούταν ένα δέντρο τής Έλνθεβρίας¹¹³. Οι κ.κ. κληρικοί έτρεχαν όλοι στήν τελευταία εύλογάδνια: και ό κόσμος τό έβρισκε ύπέροχο. Τό συγχρότερο θέαμα ήταν οι κάθε λογής άντιπροσωπείες που πήγαιναν στο Δημαρχείο νά ζητήσουν κάτι — γιατί κάθε επάγγελμα, κάθε κλάδος περιέμενε τον όριστικό τεματισμό τής δυστυχίας του άπ' τήν Κυβέρνηση. Μερικοί, είναι άληθεια, πήγαιναν σ' αυτήν για νά τή νοθετήσουν, ή για νά τή συγαρούν, ή άηλούστατα για νά τής κάνουν μιιά μικρή έπικραση και νά δουν πώς λειτουργούσε ή μηχανή.

Κατά τά μέσα του Μάρτη, περνώνας μιιά μέρα τή γέφυρα Άρχόλ για νά κάνει μιιά παραγγελία τής Ροζανέτ στο Καρτιέ Λατέν, ό Φρεντερίκ είδε νά προχωρεί μιιά γάλαργα άπποστα, με παράξενα καρτέλα, με μακριές γενειάδες. Μπροστά μπροστά, χτυπώντας τό τύμπανο, βάδιζε ένας νέγρος, πρώην μιντελό σέ άρελιέ, και ό τύπος που κρατούσε τή σημαία, όπου κυμάτιζε στον άέρα ή έπιγραφή «Καλλιτέχνες ζωγράφου», δέν ήταν άλλος άπ' τον Ηελλερέν.

Ο ζωγράφος έγνεψε στο Φρεντερίκ νά περιμένει και σέ πέντε λεπτά ξαναφάνηκε, έχοντας όσα μπροστά του, γιατί ή Κυβέρνηση αυτή τή στιγμή δεχόταν τους λατόμους. Πήγαινε μαζί με τους συναδέλφους του νά ζητήσει τή δημιουργία μιιάς Καλλιτεχνικής Άγοράς, ενός είδους Χρηματιστηρίου όπου θα γίνονταν διαπραγματεύσεις για τά συμπερόντα τής Αιδητικής: θα δημιουργούνταν ύπέροχα έργα, άφου οι εργαζόμενοι θα συνέβαλλαν με τό ταλέντο τους. Σέ λίγο τό Παρίσι θα γέμιζε με γινάντια μνημεία· αυτός θα τά διακοσμούσε· είχε άρχισι μιιά άπποστα μιιά προσωπογρα-

φία τής Δημοκρατίας. Ένας άπ' τους συντρόφους του ήρθε νά τον φωνάξει, γιατί τους πίεζε άπό πίσω ή άντιπροσωπεία έμπορίου τουλαρικών.

«Τι άνοησεί! γρήνιαιξε μιιά φωνή μέσ στο πλήθος. Όλο σαχλαμάδες! Έίποτε σοβαρό!»

Ήταν ό Ρεζέμπάρ. Δέ χαϊτέτρεσε τό Φρεντερίκ, μιιά έκμεταλ-λευτήρια τήν ευκαιρία για νά βγάλει τό άχτι του.

Ο Πολίτης περνούσε τίς μέρες του άλητεύνοντας στους δρόμους, μαδώντας τό μουστάκι του, παίζοντας τά μάτια του, άκούγοντας και μεταδίδοντας δυσάρεστες ειδήσεις· και δέν είχε πασά δυό μόνο φάσεις: «Προσέξτε, θα μιές τουμπάρουλι» ή: «Μιά, διάολε, μιές σουφρώνου τή Δημοκρατία!» Ήταν δυσάρεστοιμένος άπ' όλα, προπάντων άπ' τό ότι δέν είχε ξαναπάρει τά φυσικά μιιάς ανωρα. Στο όνομα και μόνο του Λαμάρτινου σήκωνε τους ώμους. Δέν έβρισκε τό Λεντυ-Ρολλέν «επαρκή για τό πρόβλημα», χαρακτήρισε τό Ντυτόν ντελ' Έρ γερο-άνικανο τον Άλμπέρ ήλιθιο· τό Δουί Μπλάν ούτοπιστή· τό Μπλανκί¹¹⁴ άθροωτο φοβερά επικίνδυνο· και, όταν ό Φρεντερίκ τον γώτησε τί θα 'περτε νά γίνει, άπάντησε σφιγγοντάς του τό μπράτσο νά τό στάσει: «Νά πάροουμε τό Ρήγο, σάς λέω, νά πάροουμε τό Ρήγο, διάολε!»

Έστρεφα τά έβαλε μέ τήν άντίδραση.

Η άντίδραση ξεμασκαρευόταν. Η λεηλασία του πυργου του Νεγυ και τής Συρέν, ή πυρκαγιά των Μπαρτινιό, οι παραξές τής Ανών, όλας οι άποδητές, όλας οι επικρισεις παρουσιάζονταν τώρα μεταλαοποιημένες κι έμπαιναν κοντά σ' αυτές ή εγκύκλιος του Λεντυ-Ρολλέν, ή άναγνωστική κυκλοφορία χαρτονομιάματος, οι τόκοι που έπρεσαν στα 60 φράγκα και, τέλος, ως ύψιστη άδίκη, ως έχατο πλήγημα, ως άποκορύφωμα τής φρίκης, ό φόρος των 45 αυτιών¹¹⁵ — Καί σαν νά μήν έπρταναν όλα αυτά, ύπρηγε και ό Σοσιαλισμός! Μολοντι οι θεωρίες του, καινούργιες όσο και τό παιχνίδι τής χήνας, συζητήθηκαν έδω και σαράντα χρόνια άρκετά άστε νά γεμίζουν βιβλιοθήκες, άστόσο τρομοκράτησαν τους άστούς σαν χαλάκι άπό δερόλιθος· δημιουργήσαν άγανακτήηση, μέ τό μίσος εκείνο που προκαλεί μέ τήν έμπάνισή τής κάθε ιδέα άπ' τό γεγονός, και μόνο ότι είναι ιδέα, μίσος άπ' όπου αυτή άντλαει άργότερα τή δόξα τής, μίσος που κάνει τους έχθρους τής πάντοτε καρτώρας τής, όσο μέτρια και ναι ή ιδέα τους.

Τότε ή Ίδιοκτησία υψώθηκε άπό άποψη σεβασιμού στο έπίπεδο τής θρησκείας και φάνηκε νά συγγέεται με τό Θεό. Οι έπιθέσεις έναντιον τής θεωρήθηκαν ιεροσυλία, σγεδόν κανιβαλισμός. Παρά τή νομοθεσία τήν πιό άνθρωπιστική που έγινε ποτέ, τό φάγμα του 93 ξανατρόβαλε και ή λεπίδα τής λαμητηρίου σέστρεξε σ' όλας

τις συλλαβές της λέξης Δημοκρατία. — πράγμα που δεν έμποδισε να την περιφρονούν για την αδυναμία της. Μή νιώθοντας πιά άφρατη, ή Παλλία βάλθηκε να σκούζει από πρόμο, σαν τυφλός χωρίς μπατατούνι, σαν παιδάκι που έχασε την παραμάνα του.

Απ' άλλους τους Παλλούς, έκεινος που έπρεπε περισσότερο ήταν ό κ. Νταμπρέζ. Ή νέα τάξη πραγμάτων απειλούσε τά υπέρχοντά του, μά προπαντός γελοιοποιούσε όλη την πείρα του. Ένα κοινωνικό σύστημα τόσο καλό, ένας βασιλιάς τόσο φρόνιμος! Ήταν δυνατός; Ή γή πήγαινε να βουλιάξει! Απ' την έτοιμένη κιόλας ό καρταλιστής άπόλυσε τρείς υπηρέτες, πούλησε τά άλογά του, άγόρασε, για να κυκλοφορεί από δρόμο, ένα μαλακό καπέλο, σκέφτηκε μάλιστα ν' άφήσει και γενειάδα· κι έμεινε στο στίρι του φαρμακωμένου, διαβάζοντας πινακά τίς πιλά έγλυκές στις ιδέες του έφημερίδες, και τόσο βαρύθυμος, που τά χωρατά για τήν πίτα του Φλοκόνιέ δέν είχαν καν τή δύναμη να τόν κάνουν να χαμογελάσει.

Στηριγμένα της τελευταίας βασιλείας, έτρεψε την έκδίκηση του λαού ενάντια στα κτήματά του της Καμπανίας, όταν του έπεσε στα χέρια τό περιπούδατο άφθορο του Φρεντερίκι! Τότε φαντάστηκε πώς ό νεαρός του φίλος ήταν πρόσωπο με μεγάλη έπιρροή και πώς θα μπορούσε, άν όχι να τόν υπηρέτησει, τουλάχιστο να τόν υπερασπιστεί· έτσι που, ένα πρωινό, ό κ. Νταμπρέζ παρουσιάστηκε στο στίρι του μαζί με τό Μαρτινών.

Ή έπικρασή του, είπε, είχε σκοπό να ιδωθούν λιγάκι και να κουβεντιάσουν. Με λίγα λόγια, γαιρόταν για τά γεγονότα και νιοθετούσε μ' όλη του την καρδιά «τό υπέροχο σύνθημά μας "Έλευθερία, Ίσότητα, Άδερφοτητα" που στάθηκε πάντοτε καρσάβθος δημοκρατικός». Άν στο προηγούμενο καθεστώς ψήφισε τήν κυβένηση, ήταν άρκως για να έπιταχύνει τήν άναποφευκτη πτώση της. Έγινε έξαλλος μάλιστα με τόν κ. Γκιόζ, «που μάς έφερε σε ώραίο άδιέξοδο, άς τ' όμολογήσουμε! Άρεναρτία, θαιύμαζε πολύ τό Δαμαρτίνο, που φάνηκε «θαιυμάσιος, λόγω τιμής, όταν μιλώτας για τήν κόκαλη σημάτα...»

«Ναι, έξρω», είπε ό Φρεντερίκ.

Ίστερα ό βιομηχανος έκδήλωσε τή συμπάθειά του για τούς έργατες.

«Γιατί τελικά ποιός λίγο ποιός πολύ, όλοι είμαστε έργατες!» Κι έδειγνε τόση άμεροληγία ώστε να παραδέχεται πώς υπήρχε λογική στον Προυτόν. «Ό, ποιά ή λογική, διαόλει!» Έπειτα, με τό άφ' ύψηλου ύφος μιάς άνώτερης διδασκας, κουβέντιασε για τήν έκθεση ζωγραφικής, όπου είχε δει τόν πίνακα του Παλλερέν. Τόν έξβρισε πρωτότυπο, καλοφτιαγμένο.

Ό Μαρτινών έπιμποτούσε όλα τά λόγια του με έπιδοκίμιασι παρατηρήσεις· κι αύτός έτίσης σκεφτόταν πώς έπρεπε προσχωρήσει κατέ ειλικρινά στη Δημοκρατία, και μιλώσε τόν πάτερα του τό γεωργό, έκαιμε τόν άγόστη, τόν άθωπο λαού. Σέ λίγο ή κουβέντα ηθεσε όλοι βουλευτικές έκλογές και σι ύποψηφίους της περιφέρειας της Φορτέλ. Ό ύποψηφίος άντιπολίτευσης δέν είχε πιθανότητες.

«Θά 'πρεπε να πάρετε τή θέση του!» είπε ό κ. Νταμπρέζ. Ό Φρεντερίκ έβγαλε μιά φωνή.

«Μά γιατί λοιπόν;» άφου ό νέος θά έπαιρνε τίς ψήφους, ι μοναρχικών, χάρη στις προσωπικές του πεποιθήσεις, και ψήφους τών συντηρητικών, εξαιτίας της οικιοφεινείας του. «Ι ίσως έτίσης, πρόσθεσε ό τραπέζιτης χαμογελώντας, χάρη και σ δική μου έπιρροή».

Ό Φρεντερίκ είπε ότι δέν ήξερε πώς να τά καταφέρει. Τίτε τό ευκολότερο, φτάνει να τόν σύστανε στους πατριώτες της "Ό μιά λέσχη της πρωτεύουσας. Τό μόνο που έπρεπε να κάνει ήταν έτοιμάσει, όχι μιά όμολογία πιστεως σαν κι αυτές που άκου κανείς, καθημερινά, αλλά μιά σοβαρή διακήρυξη άρχων.

«Φέρε μου τό γοσφό σας· έγώ έξρω τί καταλάξει σι περιφέρειαι! Και θά μπορούσατε, σάς τό ξαναλέω, να προσφέρει μεγάλες υπηρεσίες στη χώρα, σ' άλλους μας, σ' έμένα προσοτικά».

Σέ τέτοιους καιρούς έπρεπε να υπάσχει διάληλο ύποστήριξη και άν ό Φρεντερίκ είχε κάποια άνάγκη, αύτός ή οι φίλοι του...

«Ό, χίλια εύχαριστώ, άγαπητέ κύριε!»

«Μέ τό άξημάτω, έννοείται!»

Ό τραπέζιτης ήταν καλός άνθρωπος, όπως σδήποτε.

Ό Φρεντερίκ δέ μπόρεσε να μή σκεφτεί τή συμβουλή του κα σε λίγο ένα είδος λίγγου τόν κυλιέθε.

Μπρός απ' τά μάτια του πέρασαν οι μεγάλες μορφές της Σιμβαρτικής Συνέλευσης. Τοι φάνηκε πώς ρόδιζε μιά υπέροχη αύγή. Ή Ρώμη, ή Βιέννη, τό Βερολίνο βότακονταν σε εξέγερση, οι Αύστριακοί είχαν διαχτεί άπ' τή Βενετία άλη ή Ειρώπη ξεσχωρόταν. Ήταν ή στιγμή να ριχτεί κανείς στο κίνημα, να τό έπιταχύνει ίσως· κι έπειτα, ό νέος ήταν μαγεμένος άπ' τή φορεσιά που θά είχαν, όπως λεγόταν, οι βουλευτές. Έβλατε κιόλας τόν έαυτό του να φορά γιλέκο με πέτα και τρίχρωμη τανία· κι αύτή του ή λαχτάρα, αύτή ή παραίτηση έγινε τόσο έντονη, που τήν έξμολογήθηκε στο Ντυσαρντέ.

Ό ένθουσιασμός, του καλού παλληκαριού δέν έλαγε να καταλαγιάσει.

«Μά και βέβαια! Νά βάλετε ύποψηφιότητά!»

«Ο Φρεντερίκ συμβουλεύτηκε τό Ντελαωριέ. Καθώς ό κομισάριος συναντούσε έμπόδια στην έπαρξια του από μιά άνόητη άντιπολίτευση, είχε γίνει πιό φιλελεύθερος. Άμέσως έστειλε στο φίλο του θερμές παροτρύνσεις.

Μά ό νέος χρειάζόταν την ύποστήριξη περισσότερων προσώπων και φανέωσε τό πράγμα στη Ροζανέτ μιά μέρα που ήταν μπροστά και ή δεσποινίς Βαρνάξ.

Η δεσποινίς Βαρνάξ ήταν άπ' τίς άνύπαντρες έκεινες Παριζιάδες που, κάθε βράδυ, άφου κόνουν τά μαθήματά τους ή προστάθίσουν νά πουλήσουν σχεδιάκια ή νά λασπωμένες φουώτες, χειρόγραφα, ξαναχυρίζουν σπιτι τους με λασπωμένες φουώτες, έτοιμάζουν τό δείπνο τους, τρώνε όλομόναχες κι ύστερα, μέ τά πόδια πάνω σ' ένα μαγκάλι, στη λάμψη μιάς άκάθαρτης λάμπας, όνειρεύονται έναν έρωτα, μιά οικολέχεια, ένα σπιτικό, μιά περιουσία, ό,τι τους λείπει. Έτσι, μαζί με πολλούς άλλους, είχε κι αυτή χαιρετήσει στην Έκπαιδευτική τόν έρχομό της έκδικοησής. — και είχε πηχτεί σέ μιά ξεφρενή σοσιαλιστική προπαγάνδα.

Η δεσποινίς Βαρνάξ έβλεπε τή χειραφέτηση του προλετάριου δυνατή μόνο μέσω της γυναικείας χειραφέτησης. «Ήθελε την εισόδο της γυναικείας σ' όλες τίς ύπηρεσίες, την έπαλήθευση της πατριότητας, έναν άλλον κώδικα, την κατάργηση ή τουλάχιστο «έναν έξυπνότερο διακανονισμό του γάμου». Έτσι κάθε Παλαιά θα ήταν ύποχρεωμένη νά παντρευτείται ένα Γάλλο ή νά υιοθετεί ένα γέρο. Οι παραιομένες και οι μαμές έπρεπε νά είναι υπάλληλοι πηρωμένοι άπ' τό Κράτος, νά υπάχτει μιά κεντρική επιτροπή για τά γυναικεία έργα, ειδικοί εκδότες για τίς γυναικείες, όια για τίς σχολή για τίς γυναικείες, έθνογραφικά για τίς γυναικείες, όια για τίς γυναίκες! Καί, άφου ή Κυβέρνηση παραγγώριζε τά δικάιά τους, αυτές έπρεπε νά συντρέψουν τή βία μέ τή βία. Δέξα χιλιάδες γυναικείες πολιτίσεις, μέ καλά τουπέκια μπουρνούσαν νά κόνουν τό Δημόχειρίο νά τρέμει!

Η ύποψηφιότητα του Φρεντερίκ της φάνηκε πρόσφορη για τίς ιδέες της. Τόν ενθάρρυνε δέχγοντάς του τή δόξα στον όρίζοντα. «Η Ροζανέτ χάθηκε νά έχει έναν άντρα που θα μιλούσε στη Βουλή.

«Κι έπειτα, θα σου δώσουν ίσως μιά καλή θέση».

«Ο Φρεντερίκ, άνθρωπος όλων αδυναμιών, κυριεύθηκε άπ' τή γενική ψύχωση. Έγινε ένα λόγο και πήγε νά τόν δείξει στον κ. Νταμπρέξ.

Στό θάμβο της έξώπορτας που ξανάλαμπε, πιασ άπ' τό παρόθυρο μισοσταβήχτηκε μιά κουρτίνα, φάνηκε κάποια γυναικεία. «Ο νέος δεν πρόλαβε νά τή διακρίνει, μιά στον προθάλαμο τόν

έκανε σταματήσει ένας πίνακας, ό πίνακας του Πελλερέν, άκουμπισμένε, άσφαλώς προσωπικά, πάνω σέ μιά καρέκλα.

Παρίστασε τή Δημοκρατία ή την Πρόοδο ή τόν Πολιτισμό μέ τή μορφή του Ίησού Χριστού που οδηγούσε μιά άτιμογχανή μέσα σ' ένα παθένο δάσος. Ένα λεπτό παρατήρησης, και ό Φρεντερίκ φώναξε:

«Τι άλογος!»

«Έτσι δεν είναι, ή;» είπε ό κ. Νταμπρέξ που πλησίασε πάνω σ' αυτή την άκαρπώδη και που φαντάστηκε πως δεν άφορούσε τή ζωγραφική, μιά τό περιεχόμενο του πίνακα.

Τήν ίδια στιγμή πρόβηκε και ό Μαρτινών. Πέρασαν μέσα στο γραφείο και ό Φρεντερίκ ραβούσε άπ' την τσέπη του ένα χαρτί, όταν ή δεσποινίς Σελί, μπαίνοντας ξαφνικά, ρώτησε μέ άφέλεια:

«Η θεία μου δεν είναι εδώ;»

«Ξέρεις πολύ καλά πώς όχι, άπάντησε ό τραπέζιτης. Τελόσπάντων, όπως στο σπιτι σας, δεσποινίς».

«Ω, εύχαριστώ, φύγω».

Μόλις βγήκε ή κοπέλα, ό Μαρτινών φάνηκε νά ψάχνει τό μαντίλι του.

«Τό λέγασα στο πανωφόρι μου, μέ συγχωρείται!»

«Ύπαίκα!» είπε ό κ. Νταμπρέξ.

Προσκαίως δεν ήταν τόσο χορδαίο που νά μόν καταλαβαίνει αυτή τή ακηνοθεσία, έδειχνε μάλιστα νά την ύποβουθή. Γιατί; Μά σέ λίγο ό Μαρτινών ξαναγύρισε, και ό Φρεντερίκ άρχισε τό λόγο του. «Απ' τή δεύτερη κιόλας σελίδα, όπου όνόμαζε άίλος την κυριαρχία του χρηματικού συμφέροντος, ό τραπέζιτης έκανε μιά γρημάτσα. Έστερα, μπαίνοντας στο θέμα των μεταρρυθμίσεων, ό νέος ζήτησε την έλευθερία του έμπορίου.

«Τι έκανε λέει;... Μου έπιτρέψετε;»

«Ο άλλος δεν έδωσε προσοχή, συνέχισε. Ζήτησε τό φόρο του εισοδήματος, τή σταδιακή φορολογία, μιά εθνοπακική όμοσπονδία, τή μόρφωση του λαού, την πιό πλατιά ένλογυση των καλών τεχνών».

«Τι θα έβλαπτε άν ή χώρα πρόσφερε σέ ανθρώπους σαν τό Ντελακρουά ή τόν Ουγκώ ένα εισόδημα 100.000 φράκων;»

Τό κείμενο τείλειανε μέ νοθεσίες προς τίς άνώτερες τάξεις.

«Μην άποσταμειύστε διάλου, πλούσιοι! Δίστε! Δίστε!»

«Ο νέος σταμάτησε κι έμεινε όρθιος. Οι δύο καθισμένοι άφρακτές του δεν έβγαλαν άγνα ό Μαρτινών είχε τά μάτια τουρλωμένα, ό κ. Νταμπρέξ ήταν κατάχλωμος. Τέλος, κρύβοντας την ταραχή του κάτω από ένα στυπό χαμόγελο:

«Ο λόγος σας είναι τέλειος!» Καί παίνεψε πολύ τή μορφή του.

γιά να μὴν ἔχει νὰ ἐκφραστῆι γιά τὸ περιεχόμενον.

Αὐτὴ ἢ ὀξύτερτα ἀπομέρους ἐνὸς ἀκαχοῦ νέου τὸν φόβῳ, προσπάντων ὡς συμπτῶμα. Ὁ Μαρτινὸν προσπᾶθη νὰ τὸν καθήσυχάσει. Τὸ συντηρητικὸν κόμμα αὐτὸν ἔπεισε σίγουρα τὴν ἐκδίωξήν του σὲ πολλὰς πόλεις οἰκομασίαι τῆς Προσωπικῆς Κυβερνήσεως εἶχαν διαγρεῖ· οἱ ἐκλογεῖς θὰ γίνονταν μόνον στῆς 23 Ἀπριλίου, ὑπῆρχε καιρὸς· κοινολογίς, στῆν "Ἐπιτρεπε νὰ βάλῃ ὑποψηφιότητα ὁ ἴδιος ὁ κ. Νταμπρέζ, καὶ ἀπὸ τότε ὁ Μαρτινὸν δὲν τὸν ἀφοσε πιά, ἔγινε γραμματέας του καὶ τοῦ ἐδείξε νικηὶ στοργή.

Ὁ Φρεντερίκ ἔφρασε στῆς Ροζανέτ ἐξαιρετικὰ εὐχαριστικῶς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Ὁ Ντελμάρ, ποῦ βρισκόταν ἐκεῖ, τοῦ εἶπε πῶς ἦταν «φοιτικὰ» ὑποψήφιος στῆν ἐκλογικὴ περιφέρεια τοῦ Σηκουάνα. Σὲ μιὰ τοιχοκολλημένη προκήρυξή «πρὸς τὸ λαόν», ὅπου τοῦ μιλοῦσε στὸν ἐνικό, ὁ ἦθοποιὸς καυχόταν πῶς τὸν ἐνωθε καὶ πῶς «σταυρώθηκε στῆν Τέγγη» γιά τὴ σωτηρία του, ἔτσι ποῦ ἀποτελοῦσε τὴν ἐνοσάκωσή του, τὸ ἰδανικό του — πιστεύοντας παραγματοῦς πῶς εἶχε στῆς μιάς τεράστια ἐπιπορῆ, σὲ σημείο ποῦ, ἀργότερα, στῆ διάκριση μιὰς ἀνακριτικῆς διαδικασίας, νὰ θαλῆσει ν' ἀναλάβῃ μόνος του τὴ εὐθύνη μιὰς ἐξέγερσης· καὶ, ὡς πρὸς τὰ μέσα ποῦ θὰ χρῆσιμοποιοῦσε, ἀπάντησε:

«Μὴν ἀνηγορεύει ἰθά τούς δέγγυ τῆ γάτα μου!»

Ὁ Φρεντερίκ, γιά νὰ τὸν πικάρῃ, τοῦ ἀνακοίωσε τὴ δική του ὑποψηφιότητα. Ὁ κομπωτινός, ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ὁ μελλοντικὸς του συνάδελφος ἀόπευε τὴν ἐπαρχία, δήλωσε πῶς ἦταν στῆ διάθεσὶ του καὶ προσφέρθηκε νὰ τὸν ξεναγήσει στῆς λέσχες.

Τῆς γύρισαν ὄχι, ἢ σχεδὸν ὄχι, τῆς κόκκινης καὶ τῆς γαλάζιης, τῆς πολεοδόρου καὶ τῆς ἡσυχῆς, τῆς σεμνότητος, τῆς ἀσείνης, τῆς μυστικιστικῆς καὶ τῆς ἐξαθλιωμένης, αὐτῆς ὅπου ἀποφασιζόταν μὲ διάταγμα ὁ θάνατος τῶν βασιλιάδων, αὐτῆς ὅπου καταγγελλόταν τὸ λαθρεμπόριο τῶν τροφίμων· καὶ πικροῦ οἱ ἐνοικιαστῆς ἐβριζόνταν τοῦς ἰδιοκῆτες, ἢ μπλοῦζα τὰ ἔβραζε μὲ τὸ φράκο καὶ οἱ πλοῖοι συνωμοτοῦσαν ἐνάντια στοῦς φτωχοῦς. Πολλοὶ γύρισαν ἀποσημῶσιες ὡς παλαιὰ θύματα τῆς ἀστυνομίας, ἄλλοι παρακαλοῦσαν ζῆτῶντας χρήματα γιά νὰ βάλουν σὲ δουμιστικὴ λειτουργία διάφορες ἐφευρέσεις· ἢ ὑποβιάζονταν σχέδια γιά φαλανστηριαίῃς, προγράμματα γιά δημοτικῆς ἀγορῆς, συστήματα δημοσίας εὐδαίμονιας. — Ὑστερα, ποῦ καὶ ποῦ, μιὰ ἀσταπὴ ἐξυπνάδας μέσσα στὰ σύννεφα τῆς ἀνοησίας, κάποιου διαξέφισμοι, ξέφικκοί σάν πιτσιλιές, τὸ δίκαιο διατυπωμένο μὲ μιὰ βροσιά, καὶ ἄνθη εὐχλωττίας στὰ χεῖλη ἐνὸς χοντράθροπου ποῦ φοροῦσε τὸ ζωστήρα τοῦ ξίφους κατάσκαρα στὸ στῆθος του, ὄχιως πονύκιμο. Ἄλλοτε πάλι

ἐμφανίζονταν ἕνας κύριος, ἀειστοχράτης ἀνὸς μὲ ταπεινοῦς τρόπου, μιλιάντας λόγια λαϊκά, μὲ τὰ χέρια του ἀπλῆτα γιά νὰ τὰ κάσει νὰ φαίνονται ροζιάρακα. Κάποιος πατριώτης τὸν ἀναγγέλιζε, οἱ πῶς ἐνάφεται τὸν γουαδίξαν· καὶ ὁ ἀειστοχράτης ἔβγαυε ἔξω μὲ λῦσσα στῆν ψυχῇ. "Ἐμπετε κανέξ, ἀπὸ προσποιητὸ πνεῦμα εὐθυφροσίας, νὰ κακολογεῖ πάντοτε τοῦς δικηγόρους καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ, ὅσο τὸ δυνατό συγγότερα, τῆς ἐκφράσεις: «βάζω τὸ περπατάει μου στὸ οὐκοδόμημα», «κοινωνικὸ πρόβλημα», «ἐργαστήσιον».

Ὁ Ντελμάρ δὲν ἔχανε τὴν εὐκαιρία νὰ παίρνῃ τὸ λόγο· καὶ, ὅταν πιά δὲν ἔβρισκε τίποτε νὰ πεῖ, τὸ κολῆτο του ἦταν νὰ ποζῆται μὲ τὴν γραφία στὸ γοφόν, μὲ τὸ ἄλλο του χέρι μὲς στὸ γιλέκο του, γυφώντας ἀπότομα προφῆ, μὲ τρόπο ποῦ νὰ δειγνε ὠραία τὸ κεφάλι του. Τότε ἔσπευσε ἕνα χειροκρότημα, τὸ χειροκρότημα τῆς δεσποινίδας Βαρνάξ, στὸ βάθος τῆς αἵθουσας.

Παρὰ τὴν ἀδυναμία τῶν ὀμιλητῶν, ὁ Φρεντερίκ δὲν τοῖμοῦσε ὁ ἴδιος νὰ ρηθκοκινδυνέψει. "Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποὶ τοῦ φαίνονταν μὲ τὸ παραπάνω ἀγαθήματα ἢ μὲ τὸ παραπάνω ἐγθικοί.

Μὰ ὁ Ντυσανριεῖ μῆκε σὲ ἔρυνες καὶ τοῦ ἀνακοίωσε πῶς ὑπῆρχε, ὁδὸς Σαιν-Ζάκ, μιὰ λέσχη ποῦ λεγόταν *λέσχη τῆς Εὐφῆλας*. Μιὰ τέτοια ὀνομασία εἶνε ἐπιτιδός. Ἐξάλλου ὁ ὑπαλλήλακος θὰ ἔφερε καὶ φίλου.

"Ἐφερε αὐτοῦς ποῦ εἶχε καλέσει στὸ πόνηρ του: τὸ λογιετῆ, τὸν πλαισιέ κραισιάν, τὸν ἀοχιτέκτονα· ἦθε ὡς καὶ ὁ Πελλαρέν, θὰ ἐρχόταν ἴσως καὶ ὁ Ἰσωνέ· καὶ στὸ πεζοδρομιο, μπροστὰ στῆν πόρτα, στεκόταν ὁ Πεζεμπάρ μὲ δυὸ ἄλλους, ποῦ ὁ ἕνας ἦταν ὁ πιστὸς του Κομπταίν, ἀντρας κάπως χοντρόχοντρος, βιολγιοκοιμμένος, μὲ τὰ μάτια κόκκινα, καὶ ὁ δευτερός ἕνας τύπος σάν πθηκος-νέγρος, φοβερὰ μαλλιαρός, ποῦ ὁ Πολίτης τὸν ἤξερε μόνον ὡς «ἐναν πατριώτη ἀπὸ τῆ Βαρκελώνη».

Πέρασαν ἀπὸ μιάν ἀλλέα, ὕστερα μῆχαν σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα ποῦ χρησιμοποιετο σίγουρα γιά ἐνυλοργεῖο καὶ ποῦ οἱ τοῖχοι τῆς, φρεσκοὶ ἀκόμη, *μύριζαν γύψο*. Τέσσερις *λυχνίες*, *κρεμασμένες* παραλλήλα, ἔρχονταν ἕνα δυοῦσεστο φωτισμό. Στὸ βάθος, πάντα σὲ μιὰ ἐξέδρα, ὑπῆρχε ἕνα γοσφεῖο μ' ἕνα κουδονάκι, ἀπὸ κάτω ἕνα τραπέζι ποῦ παίστανε τὸ βῆμα, καὶ ἀπὸ κάθε πλευρὰ δυὸ ἄλλα χαμηλότερα, γιά τοῦς γραμματεῖς. Τὸ ἀκροατήριον ποῦ γέμιζε τοῦς μπάρκους τὸ ἀποτελοῦσαν γέροι ζωγράφου, παιδονομιοί, ἀνεκδοτοὶ ἀνθρωποὶ τῶν γραμμάτων. Ποῦ καὶ ποῦ, σ' αὐτῆς τῆς σειρῆς τῶν πανωφοριῶν μὲ τὰ βρώμικα κολλάρα. Ἐβλεπτες τὸ σκουφὶ μιὰς γυναικάς, ἢ τῆς μπλοῦζα ἐνὸς ἐργάτη. Τὸ βάθος τῆς αἴθουσας μάλιστα ἦταν γεμάτο ἀπὸ ἐργάτες, ποῦ ἦρθαν ἐδῶ μὴν ἔχοντας

σίνουρα τί νά κάνουν, ἢ φερμένοι ἀπὸ διαφόρους ὀμιλητές γιὰ νά τοὺς χειροκροτοῦν.

Ὁ Φρεντερίκ φρόντισε νά πάρει θέση ἀνάμεσα στὸ Ντυσαρντέ και στὸ Πεζεμπάρ πού, μόνος κάθισε, ἔβαλε τὰ δυὸ του χέρια πάνω στὸ μπακατόνι του, τὸ πηγούνι του πάνω στὰ δυὸ του χέρια, κι ἔκλεισε τὰ βλέφαρα, ἐνῶ στὴν ἄλλη ἀκρὴ τῆς αἰθουσας ὁ Ντελάαρ, ὀθλιος, κυριαρχοῦσε στὴ συνέλευση.

Στὸ γραφεῖο τοῦ προέδρου πρόβαλε ὁ Σενεκάι.

Ἡ ἐκπληξή του, εἶχε σκεφτεῖ ὁ καλὸς ὑπαλληλάκος, θὰ εὐχαριστοῦσε τὸ Φρεντερίκ. Τὸν δισαφέεττος.

Τὸ πλῆθος ἔδειχνε στὸν πρόεδρό του ἀπόλυτη ὑπακοή. Ἦσαν ἀπ' αὐτοὺς πού, στίς 25 Φεβρουαρίου, εἶχαν ὑποστηρίξει τὴν ἄμεση ὀργάνωση τῆς ἐργασίας¹⁹. τὴν ἄλλη μέρα, στὸ Παρόντο, εἶχε ταχθεῖ ὑπὲρ τῆς ἐπιθεσης στὸ Δημαρχεῖο καί, ὅπως καθεὶνας εἶχε κάποιο πρότυπο, ὁ ἕνας ἀντιγράφοντας τὸ Σαιν-Ζύστ, ὁ ἄλλος τὸ Νταντόν, ὁ τρίτος τὸ Μαρσέ, αὐτὸς προσπαθοῦσε νά μοιάζει μὲ τὸ Μπλανκί πού μιμοῦνταν τὸ Ροβεσπιέρο. Τὰ μῦθρα του γάντια καί τὰ μαλλιά του, σὰν βούρσα, τοῦ ἔδιναν αὐστηρὴ ὄψη, ἐξαιρετικὰ πρόσφορη γιὰ τὴν περιήλαση.

Ἄνοιξε τὴ συνεδρίαση μὲ τὴ διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου καί τοῦ Πολίτη, ἰσοπραξία συνθησιμένη. Ὅσορα μιά δυνατὴ φωνὴ τραγουδοῦσε τίς ἄνωγεισες τοῦ Λαοῦ τοῦ Μπερναδέ.

Ἀκούστηκαν ἄλλες φωνές:

«Ὀχι, ὄχι, ὄχι αὐτὸς!»

«Τὸ Κασκέτο!» ἄρχισαν νά συρναίξουν στὸ βάθος οἱ πατριώτες. Καί τραγουδοῦσαν ὄλοι μαζί τὸ ποίημα τῆς ἡμέρας:

«Τὸ καπέλο σας κάτω, μπροστὰ στὸ κασκέτο μου,
γονατίστε μπροστὰ στὸν ἔργαση».

Μὲ μιὰ λέξη τοῦ προέδρου, τὸ ἀροατήριο σῶπασε. Ἔνας ἀπ' τοὺς γραμματεῖς ἄρχισε τὴ διαλογὴ τῶν ἐπιστολῶν.

«Μερικοὶ νέοι μᾶς πῆροφοροῦν πῶς καινε κάθε βράδι μπρός στὸ Πάσθεο ἕνα τεῦχος τῆς Ἐθνοσυνέλευσης²⁰ και καινοῦν ὄλους τοὺς πατριῶτες νά μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα τους».

«Μπράβο! Δεστό!» ἀπάντησε τὸ πλῆθος.

Ὁ πολίτης Ζάν-Ζάκ Λαργρενέ, τυπογράφος, ὀδὸς Ντυσφί, θὰ θελε ν' ἀνεφερθεῖ ἕνα μνημεῖο στὴ μνήμη τῶν θυμάτων τοῦ Θεριμόρ.

«Ὁ Μισέλ-Ἐβαρίστ-Νεπουμυσέν Βενσάν, πρώην καθηγητής, ἐκφράζει τὴν εὐχή νά υιοθετηθεῖ ἀπ' τὴν εὐρωπαικὴ Δημοκρατία κοινή γλώσσα. Θὰ μποροῦσε νά χρησιμποιηθεῖ μιὰ νεκρὴ γλώσσ-

σα, λ.χ. τὰ λατινικά τελεσιποιημένα».

«Ὀχι, ὄχι τὰ λατινικά!» φώναξε ὁ ἀρχιτέκτονας.

«Γιατί;» ρώτησε ἕνας ἐπιτηρητής μελέτης σὲ σχολεῖο.

Καί οἱ δυὸ κύριοι ἄρχισαν μιὰ συζήτηση, ὅπου ἀνακατεύθηκαν κι ἄλλοι, ὁ καθένας πετώντας τὸ λογάκι του γιὰ νά ξηράσει, συζήτηση πού δὲν ἄργησε νά γίνει τόσο ἀνωμαλὴ, ὥστε πολλοὶ σπῆνονταν νά φύγουν.

Μὰ ἕνας κοντὸς γεροντάκος μὲ πράσινα γυαλιὰ κάτω ἀπ' τὸ τεράστιο μέτωπό του ζήτησε τὸ λόγο γιὰ μιὰ ἐπίγνωση ἀνακοίνωση.

Ἦταν ἕνα ὑπόμνημα γιὰ τὴν κατανομή τῶν φόρων. Οἱ ἀριθμοὶ κολούσαν, τὸ κείμενο δὲν ἔλεγε νά τελειώσει! Ἡ ἀνυπομονησία ἔσπασε στὴν ἀρχὴ μὲ μουρμουρητὰ, μὲ συζητήσεις ὁ γέρος τὸ βροῖι του. Ὅσορα ἄρχισαν νά σουπίζουν, φωνάζαν «Ἄζωρ» ὁ Σενεκάι ἔβαλε πόστα στὸ κοινό ὁ ὀμιλητής συνέχιζε σὰν μνημῆνη. Πὰ νά τὸν σταματήσουν, χρειάστηκε νά τὸν τραβήξουν ἀπ' τὸν ἀγκώνα. Ὁ γεροντάκος φάνηκε σὰν νά ξυπνοῦσε ἀπὸ ὄνειρο καί, σπῆνοντας ἥσυχα τὰ γυαλιὰ του:

«Συγγνώμη, πολίτες, συγγνώμη! Κατεβαίνω! Χίλιες συγγνώμεις!»

Ὁ Φρεντερίκ ταξέτηκε ἀπ' τὴν ἀτυχία τῆς ἀνέγνωσης αὐτῆς. Εἶχε τὸ λόγο του μὲς στὴν τσέπη του, μὰ θὰ ἦταν καλύτερο ν' αὐτοσχεδιάσει.

Τέλος ὁ πρόεδρος ἀνάγγειλε πῶς θὰ περνοῦσαν στὸ φλέρον ζήτημα, τὸ ἐκλογικό. Δὲ θὰ συζητοῦσαν τίς μεγάλες λίστες τῶν δημοκρατικῶν. Μὰ ἡ «Ἀέσχη τῆς Εὐφωτίας» εἶχε τὸ δικαίωμα, ὅπως και κάθε ἄλλη, νά σχηματίζει τὴ δική της λίστα, «ἄς μὴν κακοκαρδοῦσαν γι' αὐτὸ οἱ κ.κ. πασάδες τοῦ Δημαρχεῖου», καί οἱ πολίτες πού ἐπιθυμοῦσαν τὴ λαϊκὴ ἐντολή μποροῦσαν νά ἐπιθέσουν τὰ προσόντα τους.

«Σηκωθεῖτε λοιπόν!» εἶπε ὁ Ντυσαρντέ.

Ἔνας πασοφόρος, στυρομαλάλης και μὲ ζωνερὴ φυσιογνωμία, εἶχε κούλας σηκώσει τὸ χέρι του. Δῆλασε τραυλίζοντας πῶς λεγόταν Ντυκπερό, πατάς και ἀπρονομός, συγγραφέας ἑνὸς βιβλίου μὲ τίτλο *Περὶ ἁμασιμάτων*. Τὸν παρέτησαν σὲ κάποιοι χρησιμοπαῖ ὀμιλοῦ.

Ὅσορα ἀνέβηκε στὸ βῆμα ἕνας πατριώτης μὲ μπλοῦζα. Ἦσαν τύπος λαϊκός, μὲ παλαιούς ὄμους, μὲ χοντρὸ γνακῦτατο πρόσωπο και μὲ μαῦρα μακρὰ μαλλιά. Ἐρῶξε στὴ συνέλευση ἕνα βιέμματα σχεδὸν λάγνο, εἶπερε πῶς τὸ κεφάλι του, και τέλος, ἀνοίγοντας τὰ χέρια του:

«Διῶξατε τὸ Ντυκπερό, ὦ ἀδελφοί μου! Καί κάνετε πολὺ καλά».

μά τοῦτο δέν ὀφείλεται σέ ἀσέβεια, γιατί ὄλοι εἴμαστε εὐσεβεῖς.
Πολλοί ἀκούσαν μέ τό στόμα ὀλάνουτο, μέ ὕφος κατηγορημέ-
νων, μέ πόδες ἐκστατικές.

«Ὀὔτε καί ὀφείλεται στό ὅτι εἶναι πατῆρ, γιατί κι εἴμεῖς ἐπίσης
εἴμαστε πατῆρ! Ὁ ἐργάτης εἶναι πατῆρ, ὅπως ἦταν καί ὁ
θεμελιωτής τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός!»
Ἐἶπε φτάσει ἡ στιγμή νά ἐγκαινιαστεῖ ἡ βεσνῆλια τοῦ Θεοῦ! Τό
Εὐαγγέλιο ὀδηγοῦσε κατευθείαν στό 1789! Μετά τήν κατάργηση
τῆς δουλείας, ἡ κατάργηση τοῦ προλεταριάτου. Πέρασε πιά ἡ
ἐποχή τοῦ μέσου, τώρα θ' ἀρχίζε ἡ ἐποχή τῆς ἀγάτης.

«Ὁ Χριστιανισμός εἶναι τό ἀγκυλῶρι καί τό θεμέλιο τοῦ νέου
οἰκοδομημάτος...»

«Μιά δουλεύετε; φώναζε ὁ πλῆσιέ τῶν χρῆσιῶν. Ποῦθε ξεψύ-
τρωσε ἐτοῦτος ὁ πατῆρ;»

Ἡ διακοπή αὐτή προκάλεσε μέγα σάκνῶλο. Σχεδόν ὄλοι
ἀνέβηκαν πάνω στοῦς μπαλκῶν καί φώναζαν μέ τερωμένη τῆ
ροθιά «Ἄθει! Ἀριστοκράτη! Κἀθῶρμα!» ἔνω τό κουδονάκι τοῦ
προέδρου χτυποῦσε ἀσταμάτητα καί οἱ χρῆσιέ «Ἦουχιά! Ἦου-
χιά!» αὐξῆσαν. Μά ὁ πλῆσιέ, ἀτρόμητος, κι ἐξάλλου δυναμωμένος
μέ «τρεῖς καφέδες» τοῦ ἦπτε πρῖν ἔβθε, ἀντιστεκόταν στή μέση
τῶν ἄλλῶν.

«Τί; Ἐγῶ ἀριστοκράτης; Ἄντε ἀπό χεῖλι!»

Κι ἀφοῦ τόν ἀφῆσαν νά δώσει ἐξηγήσεις, εἶπε πῶς δέ θά ὕπῆρχε
ποτέ ἦσυλῆ μέ τοῦς πατῆρ καί πῶς, μιά κι ἔγινε πρῖν ἀπό λίγο
λόγος γιά οἰκονομῆς, μιά θαυμασία οἰκονομία θά ἦταν νά
καταργηθοῦν οἱ ἐκκλησιές, τῶ ἰερά ἀρτοφῶρῆ καί τελικά ὄλας οἱ
θρησκείες.

Κάποιος τοῦ ἀντέταξε πῶς πῆγανε πολῶ μαχαριά.

«Ναί, πηγαῖνω μαχαριά! Μά ὅταν ἔνα καράβι τό πιῶσει ἡ
φουρτῶνα...»

Χαῖρῆς νά περιμένει τό τέλος τῆς παρομοίῶσης, ἔνας ἄλλος τοῦ
ἀπάντησε:

«Σύμφωνοι! Μά αὐτό σημαίνει ὅτι γκαμῆλεις μονομιῶς σάν
οἰκοδόμος χωρῆς διάκρηση...»

«Βρίτετε τοῦς οἰκοδόμοι!» οἰρῆλαξε ἔνας πολίτης γεμάτος
γῦψους καί, πιστεύοντας ἀφῶδῶντα πῶς τόν εἶταν προκάλεσε,
πέταξε λόγια χοντρά, ἦθελε νά χτυπηθεῖ, γαντζωνόταν ἀπ' τό
μπάγκο του. Τρεῖς ἀντρες μῶλας τοῦ κατῶφεραν νά τόν βγάλουν
ἐξῶ.

Στό μεταξῶ ὁ ἐργάτης βρισκόταν πάντοτε στό βῆμα. Οἱ δυό
γραιματρεῖς τοῦ εἶταν νά κατέβει. Αὐτός διαμαρτυρήθηκε γιά τήν
παρῶνομία τοῦ τοῦ γινόταν.

«Δέ θά μ' ἐμποδίσετε ὄμως νά φωνάξω: Αἰώνια ἀγάτη στήν
προσῶλή μας Γαλλῆαι! Αἰώνια ἀγάτη ἐπίσης στή Δημοκρατία!»

«Πολίτες, εἶπε τότε ὁ Κομπῆν, πολίτεσι!»

Κι ἀφοῦ πέτυχε λίγη ἦσυλῆ μέ τό νά λέει καί νά ξαναλέει
«Πολίτες», στήριξε πάνω στό βῆμα τῶ δυό του κόκκινα χέτια,
ὄμοια μέ κούτσουρα, ἔριξε τό κορμί του πρῶς τῶ μπρῶς καί,
μισοκλῆνοντας τῶ μάτια του:

«Ἐγῶ νομιζῶ πῶς θά ἦπτετε νά ἐνισχύσουμε περισοστότερο τό
μοσχαρίσιο κεφάλι!»

Ὁλοι σάπαιναν νομιζοντας πῶς δέν ἀκούσαν καλῶ.

«Μάλιστα, τό μοσχαρίσιο κεφάλι!»

Τριακόσια γέλια ἔσπασαν μεμιάς. Δείστηκε τό ταβάν. Μπο-
στά σ' ὄνα αὐτά τῶ πρόσῶπα, παραμορφωμένα ἀπ' τήν διαόρτη-
τα, ὁ Κομπῆν καθυστεροῦσε. Συνέχισε μ' ἐξάλλο ὕφος:

«Τί; Δέν ἔξτετε τό μοσχαρίσιο κεφάλι;»

Ἐγινε παροξυσμός, νεῆλιο. Ἐπαισαν τῶ πλευρά τους. Μερι-
κόι μάλιστα ἔπεφταν κατῶγῆς, κάτω ἀπ' τοῦς μπαλκῶν. Ὁ
Κομπῆν, μῆ μπορώντας πιά, σίμωσε τό Πεζεμπῶρ καί ἦθελε νά
τόν πάρει νά φύγουν.

«Ὁχι, θά μείνω ὄς τό τέλος!» εἶπε ὁ Πολίτης.

Μ' αὐτή τήν ἀπάντηση, ὁ Φρεντερία πῆρε τήν ἀπόφασή του· κι
ἔνω ἔψαχε δεξιά καί ἀριστερά τοῦς φῶνους του γιά νά τόν
ἐνισχύσουν, εἶδε μπροστά του, πῶνω στό βῆμα, τόν Πελλερέν. Ὁ
καλλιτέχνης ἀρχισε νά μιῶ με ὕπεροψία.

«Μέσα σ' ὄνα αὐτά, θά ἔθῶ νά ἔξρω ποῦ εἶναι ὁ ὑποψῆφος
τῆς Τέχνης; Ἐγῶ ἔκανα ἔναν πῖνακα...»

«Δέν ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό πῖνακες!» εἶπε ἀπότομα ἔνας ὀδῶνα-
τος ἀντρες μέ κόκκινα στήγματα πῶνω στό μῆλα τοῦ πρόσῶπου
του.

Ὁ Πελλερέν διαμαρτυρήθηκε πῶς τόν διέκοπταν.

Μά ὁ ἄλλος, μέ τόνο τραγιῶ:

«Δέ θά ἦπτετε ἡ Κυβέρνηση νά ἔχει κῶλιας καταργῆσει μέ
δῶταγμα τήν πορνεῖα καί τῆ μιζέπια;»

Καί, καθώς μέ τῶ λόγια του αὐτά τοῦ ἐξασφαλστηκε ἀμέσῶς ἡ
εἰνοια τοῦ ἀκρατηρίου, ὁ ἀθῶρωτος ἀρχισε ἔναν ἐξάπαλλιο
ἔναντια στή διαφῶρά τῶν μεγαλοπῶδῶν.

«Ντροπή καί αἰσῶσι! Θά ἦπτετε κανεῖς νά πιῶνει τοῦς ἀστῶς
στήν ἐξῶδό τους ἀπ' τό Χουσό Σπῆρι καί νά τοῦς φτύνει στό
μοῦρῶ! Τουλάχιστο ἄν ἡ Κυβέρνηση δέν ὑποβοηθοῦσε τίς ἀκόλα-
στεῖ! Μά οἱ ὑπῶλληθοι τοῦ δημοτικῶ φῶρου ἀσχημονοῦν ἀπέναντι
στῆς κόρες μας καί στῆς ἀδελφές μας...»

Κάποιος πέταξε ἀπό μαχαριά:

«Έχει πλάκα!»

«Έξω!»

«Μάς βάζουν φόρους για να πληρώσουμε μπουρταριές! Έτσι

λ.χ. οι παχυλοί μισθοί των ήθοριων...»

«Ζητώ τό λόγολ» φώναξε ό Ντελμάρο.

Πήδηξε πάνω στο βήμα, τούς έδιωξε δλους, πήρε την πόλα του και, δηλώνοντας πώς απάξιωσε ν' άπαντήσει σε τόσο ταπεινές κατηγορίες, μίλησε διεξοδικά για την πολιτιστική άποστολή του ήθοριου. Άφου τό θέατρο ήταν ή έστια της έθνικής διαπαιδαγώγησης, αυτός ήήφιζε ύπερ της μεταρρύθμισης του θεάτρου και πρώτα πρώτα, όχι πιά δευθύνσεις, όχι πιά προνόμια!

«Ναι, κανενός είδους!»

Τό πλήθος θερμαινόταν άπ' τό παξιμιο του ήθοριου, και άρχισαν να διασταυρώνονται άναρτητικές προτάσεις:

«Όχι πιά άκαδημίες! Όχι πιά Ινστιτούτο!»

«Όχι πιά άποστολές!»

«Όχι πιά άπολυτήριο γυμνασίου!»

«Κάτω τά πανεπιστημιακά διπλώματα!»

«Άς τά διατηρήσουμε, είπε ό Σενεκά, μιά με τόν όρο ν' άπομένονται με καθολική ψηφοφορία άπ' τό Λαό που είναι ό μόνος πραγματικός κριτής!»

Τό σπουδαιότερο έξάλλου δέν ήταν αυτό. Έπρεπε πρώτα πρώτα να μπουν οι πλούσιοι στο ίδιο έπιθεδο, να περαστεί στο κεφάλι τους αλάφι! Καί τους παροχίασε να χορηγήουν με έγγραφήματα κάτω άπ' τίς χροσές τους στέγες, ένω οι φτωχοί, δηλωμένοι άπ' την πείνα στα χαμόσπιτά τους, καλλιερπούσαν όλες τίς άρετές. Τά χειροποτήματα ξέπτασαν τόσο δυνατά, που ό Σενεκά σταμάτησε. Για λίγα λεπτά έμεινε με χλειστά τά βλεφαρά, με τό κεφάλι ριγμένο προς τά πίσω, σαν να λιχνιζόταν πάνω στην όρη που ξοήκωνε.

Όποτε ξανάρχισε να μιλά δογματικά, με φράσεις έπιτακτικές σαν νόμους. Τό χάτος έπρεπε ν' άκαθάσει την Τοπάεζα και τίς Άσφαλίτες. Οι κληρονομίες θα καταργούνταν. Θα δημοιοργούνταν ένα δημόσιο κεφάλαιο για τούς εργαζόμενους. Πολλά άλλα μέτρα προβάλλονταν για τό μέλλον. Προς τό παρόν άρχούσαν άπ'τά και ξαναρχιζόντας στίς έκδηλές:

«Χρειάζομαστε πολλές καθάρους, άνθρώπους έντελώς καινούργιου! Είναι κανείς, να παρουσιαστεί;»

Ό Φρεντερίκ σηκώθηκε. Έγινε ένα βουητό έπιδοκιμασίας άπ' τούς φίλους του. Μά ό Σενεκά, παύοντας ύφος Φουκιέ-Τεν-βλιζι, άρχισε να τόν ρωτά όνομα, έπίσημο, παρεθόν, βίο και πολιτεία.

Ό νέος του άπαντούσε με συντομία δαγκλώνοντας τά χείλη του. Ό Σενεκά ρώτησε άν κανείς έβρισκε έμπόδιο στην ύποψηφότητά αυτή.

«Όχι! Όχι!»

Μά ό ίδιος έβρισκε. Όλοι έσφυλαν και τέντωσαν τά άφτιά. Ό πολίτης ύποψήφιος δέν είχε δώσει ένα όρισμένο ποσό που είχε ύποσχεθεί για ένα δημοκρατικό σκοπό, κάποιο έντυπο. Έπιπλέον, στίς 22 Φεβρουαρίου, μονονότι ειδοποιημένος, δέν είχε έλθει στο παντεβού της πλατείας του Πάνθεου.

«Όρκίζομαι πώς ήταν στον Κεραμεικό!» φώναξε ό Ντυσαρντιέ.

«Μπορείτε να όρκιστείτε πώς τόν είδατε στο Πάνθεο;»

Ό υπαλληλάχος καρτέβασε τό κεφάλι. ό Φρεντερίκ ταμιοδιά' οι φίλοι του τόν κοίταζαν άνησυχα.

«Τουλάχιστο, συνέχισε ό Σενεκά, έέπετε κανέναν πατριώτη που να μάς έγγυηθεί για τίς άρχές σας;»

«Έγώ!» είπε ό Ντυσαρντιέ.

«Ό, δέν άρχει! Ένας άλλος!»

Ό Φρεντερίκ στράφηκε στον Πελλερέν. Ό καλλιτέχνης του άπάντησε μ' ένα σαρό χειρονομίες που σήμαιναν:

«Μά, άγατητέ μου, με άποδοκίμασαν. Τι θέλετε να σας κάνω;»

Τότε ό Φρεντερίκ σκουντησε με τόν άγκώνα του τό Πεζεμπάρ.

«Ναι, πράγματι! Είναι καίρος, τηγανάω!»

Και ό Πολίτης δασκεύισε την έξέδρα, κι ύστερα, δείχνοντας τόν Ιστανό που τόν είχε ακολουθήσει:

«Πολίτες, επιτρέψτε μου να σας παρουσιάσω έναν πατριώτη άπ' τή Βαρκελώνη!»

Ό πατριώτης έκανε μιά βαθιά ύπόκληση, έπαιξε σαν μαριονέτα τά άρτημένα του μάτια και, με τό χέρι στην καρδιά:

«*Ciudadanos! mucho aprecio el honor que me dispensais, y si grande es vestra bondad mayor es vestra atencion.*»

«Αραυτώ τό λόγολ» φώναξε ό Φρεντερίκ.

«*Desde que se proclamo la constitucion de Gadiz, ese pacto fundamental de las libertades espanolas y heroicas martires, nuestra patria cuenta numerosos y heroicos martires.*»

Ό Φρεντερίκ, άκούη μιά φορά, προστάθηκε ν' άκουστεί:

«Μά, πολίτες...»

Ό Ιστανός συνέχισε:

«*El martes proximo tendra lugar en la iglesia de la Magdalena un servicio funebre.*»

«Μά είναι παράλογο έντελένου! Κανείς δέν καταλαβαίνει!»

Η παρατήρηση αυτή έξόργισε τό πλήθος.

«Έξω! Έξω!»

«Ποιός, έγώ;» ρώτησε ό Φρενερβίκ.

«Έσεί! είτε μεγαλόπρεπα ό Σερεκάλ. Βγείτε έξω!»

Ό νέος συγκώθηκε νά βγει και ή φωνή του Ίτσονουός τόν κυνηγούσε:

«*Y todos los Espanoles descarian ver alli reunidas las depunaciones de los clubs y de la militia nacional. Una oracion funebre en honor de la libertad espanola y del mundo entero, sera pronunciada por un miembro del clero de Paris en la sala Bonne-Nouvelle. Honor al pueblo frances, que llamaria yo el primero pueblo del mundo, sino fuese ciudadano de otra nacion!*»

«Άριστοκόρη!» τσίλιξε ένας δήτηης δείχνοντάς του τή γραβιά του, καθώς ό Φρενερβίκ όρμουσε άνανακτισμένος στην αυλή.

Τά βαλε με τόν έαυτό του για τήν άφοσίωσή του, χωρίς νά σκεφτεί πώς, στό κάτω κάτω, οι κατηγορίες έναντιον του ήταν δίκαιες. Τί μοιραία ιδέα αυτή ή υποψηφιότητά! Μά τί γαιδούβρια, τί ήλιθιοί! Συνέκρινε τόν έαυτό του με τούς άθώπτους αυτούς και άνακούφιζε τήν πληγωμένη του περιφάνεια με τή βλακεία τους.

Έρεττα ένιωσε τήν άνάγκη νά δει τή Ροζανέτ. Μετά άπό τόσες άσχημες και τόσους θεατριμωμούς, ή χαριτωμένη της παρουσία θά ήταν μιá άνψυχή. Έκείνη ήξερε πώς τό ίδιο βράδυ θά παρουσιάζόταν ως υποψηφιος σέ μιá λέσχη. Μά, όταν μιτήκε, δέν του έκανε καμιά έρώτηση.

Καθισμένη κοντά στην φωτιά, ξήλωνε τή φόδρα ενός φουστανού. Μιά τέτοια άπασχόλησή της τόν ξάφνιασε.

«Μιá, τί κάνεις αύτού;»

«Τό βλέπεις, είτε εκείνη ξερά. Μπαλώνω τά κουρέλια μου.

Είναι άπ' τή Δημοκρατία σου.»

«Τιάρτι Δημοκρατία μου;»

«Σάμπως είναι δική μου;»
Και βάλθηκε νά του καταλογίσει ό,τι γινόταν στην Παλλία εδώ και δυό μήνες, κατηγορώντας τον πώς πήρε μέρος στην Έπανάσταση, πώς ήταν υπεύθυνος που μερικοί χρεωκοπούσαν, που οι πλούσιοι άφργαν τό Παρίσι και που αυτή θά πέθανε άργότερα στό νοσοκομείο.

«Έσύ μιλάς στά σίγουρα με τά εισοδήματα που έχεις! Άφηνω που, έτσι που πώνε τά πράγματα, δέ θά τά έχεις για καιρό.»

«Ποιά πύθανό, είτε ό Φρενερβίκ. Αυτόί που δείχνουν τή μεγαλύτερη άφοσίωση είναι πάντοτε παραγνωρισμένοι· και, άν δέν είχε κανείς υπέρ του τή συνείδησή του, τά κτήνη με τά όμοια έκτιθεται θά τόν έκαμαν ν' άηδιάσει για τίς θυσίες του!»

Ή Ροζανέτ τόν κοίταζε με τίς βαρφαρίδες σμιγτές.

«Ε; Τί; Ποιές θυσίες; Ό κύριος δέν τά κατάφερε, άπ' ό,τι φαίνεται; Τόσο τό καλύτερο! Αυτό θά σου μάθει νά κάνεις άλλη φορά πατριωτικό δωρεσί! Ό, μή λές ψέματα! Ήθελα πώς τους έδωσες 300 φράγκα, γιατί συντηρείται σάν σπιτωμένη ή Δημοκρατία σου! Δουτόν, φιλαράκο μου, πήγανε νά γέντησεις μαζί της!»

Μ' αυτή τή βροχή τών άνοιχιαών ό Φρενερβίκ περνούσε άπ' τήν άλλη του διάψευση σέ μιάν άπογοήτευση άόκλη μεγαλύτερη.

Είχε άποτραβηγεί στό βάθος τής κάμαρας. Έκείνη τόν πλησίασε.

«Έλα, σκέψου το λίγο λογικά! Σέ μιá χώρα, όπως και σ' ένα στίρι, χειρίζεται άπένητη· άλλοιώς ό καθένας κάνει ό,τι του καρτείσει. Πρώτα πρώτα, όνος ό κόσμος ξέπει πώς ό Λεντού-Ροζανέν είναι πνιγμένος στό χρέη, Όσο για τό Λαμπρτίνο, τί περμένεις στην πολιτική άπό έναν ποιητή; Ά, μην κουνάς τό κεφάλι σου και θεωρείς τόν έαυτό σου πιο έξυπνο άπ' τούς άλλους, κι όμια είναι άλήθεια! Μά έσύ είσαι πάντα πνεύμα άντιλογίας, δέ μπορεί κανείς νά πλάσσει λέξη μαζί σου! Νά, πάρε για παράδειγμα τό Φουρνιέ-Φονταίν τών καταστημάτων του Σαιν-Ρόκ: Έξεις τί χρέος έχει; 800.000 φράγκα! Και ό Γιομπέρ, ό συσκευαστής άρτανερι, άλλος δημοκράτης κι αυτός, έστανε τίς μασιές του στό κεφάλι τής γυναίκας του κι έχει πσει τόσο άψένρι που θά τόν βάλουν σέ θεραπευτήριο. Τέτοιοι είναι όλοι τους οι δημοκράτες! Μιά Δημοκρατία του είκοσιπέντε τοίς εκατό! Ά, μάλισται! Νά τή χείρασαι!»

Ό Φρενερβίκ πήρε δρόμο. Ή βλακεία τής κοπέλας αυτής, φανερωμένη έξαφνα μ' ένα χυδαίο λεκτικό, τόν άηδίαζε. Ένωσε μάλιστα νά έναγγίνεται κάπως πατριώτης.

Ή κακοχεριά τής Ροζανέτ μεγάλανε όλο και περισσότερο. Ή δεσποινίς Βαρναζέ τήν ένευρίζε με τόν έθουσιασμό της. Πιστεύοντας στην άποστολή της, είχε τή μανία νά ηγηροέσει, νά κατηγορεί και, δυνατότερα άπ' τή φίλη της σ' αυτόν τόν τομέα, τήν χούραζε με έπιχειρηματολογίες.

Μιά μέρα ήθελε καταγανακτισμένη με τόν Ίτσονέ που, πριν άπό λίγο, στή λέσχη τών γυναικών, είχε τό θράσος νά πει προστυχέ.

Ή Ροζανέτ έπικρότησε τή διαγωγή του, δηλώνοντας μάλιστα πώς θά φορούσε άντριακά ρούχα και θά πήγανε «νά πει σέ δικας τους τί σκεφτόταν για λόγου τους και νά τά τραβίξει ένα μπερντήχι». Τήν ίδια στιγμή έμπανε ό Φρενερβίκ.

«Θά με συνοδέψεις, δέν είν' έτσι.»

Και, παρά τήν παρουσία του, οι δυό γυναίκες τσακώθηκαν, ή μιá παροστάνοντας τήν άσπρή, ή άλλη τή διανοούμενη.

Οι γυναίκες, κατά τή Ροζανέτ, ήταν γεννημένες αποικιστικά για τόν έρωτα ή για ν' ανατρέφουν παιδιά, για νά κρατούν ένα νοικοκυριό.

Κατά τή δεσποινίδα Βαρνάξ, ή γυναίκα έπρεπε νά έχει τή θέση της στό Κράτος. "Αλλοτε οι Ταξάτισσε νομοθετούσαν, τό ίδιο και οι Άγγλοσαξόνισσε: οι γυναίκες τών "Υόνιζι έπαρναν μέρος στην Κυβέσηση. Τό πολιτισμικό έργο ήταν κοινό. "Επρεπε όλας νά τό συντρέχουν και νά υποκαθίστουν τελικά τών έγλουισμό μέ τήν άδελφωση, τόν άδουμισμό μέ τή συνεργασία, τόν κατακερματισμό μέ τήν ύψηλή παιδεία.

«Α, ώραιά! "Εγνες τώρα και ειδική στην παιδεία!»

«Τιατί όχι; "Εξάλλου πρόκειται για τήν άθρηωτότητα, για τό μέλλον της!»

«'Εσύ νά κοιτάς τό δικό σου!»

«Αυτό είναι δική μου δουλειά!»

Κόρωναν. "Ο Φρεντερικ μπήκε στη μέση. "Η Βαρνάξ έβραζε, έφρασε μάλλιστα νά υποστηρίξει τόν Κομμουνισμό.

«Τί άνοησίαί είντε ή Ροζανέτ. Μήπως μπορεί ποτέ νά παρλαγοπορηθεί!»

"Η άλλη έφερε ώς έπυξείρημα τούς "Εσασίους, τούς Μορσβούς άδελφούς, τούς "Ιησούτες της Παρραγούδης, τήν οικογένεια τών Πλεχρόν κοντά στό "Ιέρ της "Ωβέσηνης!- και, καθώς χειρονομούσε ζωηρά, ή άδουσίδα του ρολογιου της πιάστηκε μέσ στό μάτσο τών μπρελόκ της άπό ένα χυσο πρόβατάκι που κερμίσταν.

"Εξάφνα ή Ροζανέτ έγανε καταχάλωμη.

"Η δεσποινίς Βαρνάξ έξακολουούσε νά ξεμπερδώνει τό μπιζού της.

«Μήν παιδεύεσαι τόσο πολύ, είντε ή Στραταρχίνα. Τώρα ξέρω τίς πολιτικές σου άπόψεις».

«Τι;» έκανε ή Βαρνάξ κόκκινη σαν παθώνα.

«"Ο, καταλαβαίνεις τί έννοιά!»

"Ο Φρεντερικ δέν καταλάβαινε. Προφανώς, άνάμεσα στις δύο γυναίκες είχε μεσολάβησει κάτι τό πιο ουσιαστικό και τό πιο ιδιαιτερο άπό τό Σοσιαλισμό.

«Κι άν είν' άλήθεια, τίς άπάντησε ή Βαρνάξ και στυλώθηκε άφορη. «'Είναι δάνειο, άγαπητή μου, χρέος άντί χρέους!»

«Μά φυσικά, έγώ δέν άρνούμαι τά χρέη μου! Κάπου 1.000 φράγκα, στουδαία τά λάχανα! Τουλάχιστο έγώ δανειζόμιαί δέν χλέβω κανέναν!»

"Η δεσποινίς Βαρνάξ προσπάρθηκε νά γελάσει.

«"Οσο γι' αυτό, θά βάλω τό χέρι μου στην φωτιά».

«Πρόσεξει! 'Είναι τόσο ξερό που μπορεί νά καεί».

"Η γεροντοκόρη της έδειξε τό δεξί της χέρι και, κρατώντας το ύψωμένο άκριβώς μπροστά της:

«Κι όμω, υπάρχουν φίλοι σου που τό βρίσκουν του γούστου τους!»

«Μήπως "Ανδάλουσιάνοι; Για κασταναίτα!»

«Παλιονύνατοι!»

"Η Στραταρχίνα έκανε μία βαθιά υπόκλιση:

«'Είσαι πράγματι μοναδική!»

"Η δεσποινίς Βαρνάξ δέν άπάντησε. Στανόνες ιδρώτα φάνηκαν στους χροτόπους της. 'Είχε τά μάτια της κερφαμένα στό χαλί. Κοντανάσκανε. Τέλος έφρασε στην πόρτα και, βροντώντας την δυνατά:

«Καληνύχτα! Θά τά ξαναπούμε!»

«Μέ τό καλό!» είντε ή Ροζανέτ.

"Η προσπάρθηκε της νά συγκαταρθεί της είχε σκάσει τά νεύρα. "Επρεσε στό ντιβάνι τρέμοντας σύγκορη, ψελλίζοντας βροσιές, κλαίνοντας. Τή βασάνιζε ή άπεινή της Βαρνάξ; "Οχι βέβαια! Τι αυτό δέν της καιόταν καρφή! "Αν καλοεξετάσεις τά πράγματα, έκείνη της χρωστούσε ίσακι! Μά ήταν τό χυσο πρόβατάκι, ένα δώρο και μέσ στους λυγμούς της της έφυνε τό όνομα του Ντελμάρ. "Οστε άγαπούσε τόν καμποτινοί!

«Τότε γιατί τά έφραζε μαζί μου; άναρωτήθηκε ό Φρεντερικ. Τιατί ξαναεμφανίστηκε ό άλλος; Ποιός την υποχρεώνει νά μέ κρατά; Τι σημαίνουν όλα αυτά;»

"Η Ροζανέτ ανεχίλε τούς λυγμούς της. Βροισκόταν πάντα στην άκρη του ντιβανιου, γεμμένη στό ένα της πλευρό, μέ τό δεξί της μάγουλο πάνω στό δυό της χέρια, — κι έμωαζε πλάσμα τόσο εύθραστο, άθωο και θλιμμένο, που ό νέος την πληγίασε και τή φήγσε γλυνά στό μέτωπο.

Τότε έκείνη τόν διαβεβαίωσε για τήν τυχερότητά της: ό πριγκιπας είχε φύγει, θά ήταν έλευθεροι. Μά για τήν ώρα βροισκόταν... ζορισμένη. «Τό είδες και μόνος σου έκεινη τή μέρα, όταν χρησιμοποιούσε τίς παλιές μου φόδες». Πάνε πιά τώρα οι άμαξες! Και δέν ήταν μόνο αυτό: ό ταπεινότερος άπεινούσε νά πάρει πίσω τά έπιπλα της κάμαρας και του μεγάλου σαλονιου. Δέν ήξερε τί νά κάνει.

Του Φρεντερικ του ήρθε νά της πει: «Μήν άνησυχείς! Θά πληρώσω έγώ!» Μά ή κυρία μπορούσε νά λεί ψέματα. "Η πείρα τόν είχε διδάξει. Περιορίστηκε μόνο σέ παρηγορίες.

"Η Ροζανέτ είχε δίχαιο που φοβόταν' χρειάστηκε νά δώσει πίσω τά έπιπλά της και ν' άφήσει τό όραίο διαμέρημα της όδου Ντερού. "Επιασε ένα άλλο στη λεωφόρο Πουασοννιέρ, τέταρτο